

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**KUR'ÂN'DA HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN TAHLİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

Şaban KAYA

Danışman:

Doç. Dr. Mustafa KARA

Samsun, 2019

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KUR'ÂN'DA HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Şaban KAYA

Danışman:

Doç. Dr. Mustafa KARA

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin, bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riâyet ettiğimi, çalışmada doğrudan ve dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

___/___/___

Şaban KAYA

TEZ KABUL VE ONAYI

Şaban KAYA tarafından hazırlanan **Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman Kıssalarının Değerler Eğitimi Açısından Tahlili** başlıklı bu çalışma, (10/10/2019) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle/oy /çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul /edilmiştir.

İmza

Başkan : _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

____/____/____

Enstitü Müdürü

ÖZET

KUR'ÂN'DA HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Şaban KAYA

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ekim/2019

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KARA

Kur'ân-ı Kerîm'in önemle üzerinde durduğu ve uyguladığı eğitim metotlarından birisi de kıssa anlatımıdır. Bu kapsamda, birçok kişi ve birçok peygamber kıssası yer almaktadır. Kur'ân'da kıssa anlatımının bir takım amacı vardır. Bu istikamette, başta insanların ibret almalarını sağlamak olmak üzere, kıssaların amaçları ile Kur'ân'ın indiriliş gayesi arasında yoğun bir benzerlik söz konusudur.

Kur'ân'da anlatılan her bir kıssa, değerler eğitimi bakımından önem arz etmektedir. Bu çerçevede Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları, günümüz toplumlarına bir dizi ahlâkî ilke ve erdemler kazandırmayı hedeflemesi bakımından üzerinde titizlikle durulması ve tahlil edilmesi gereken kıssalardır. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları, bireysel ve toplumsal ahlâkî konu edinen ve ilgili konuyu güzel bir üslupla sunan bir kıssalardır.

Anahtar Sözcükler: Tefsir, Kur'ân, Kıssa, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân, Değerler, Değerler Eğitimi.

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF PROPHET DÂVÛD AND SÛLEYMAN'S PARABLE IN QUR'AN IN TERMS OF VALUES EDUCATION

Şaban KAYA

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, M.A., October/2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa KARA

One of the methods of education that the Qur'an strongly emphasizes and implements is to tell the parable. In this context, the Qur'an contains many parables of prophets, people and communities.

There are a number of purposes in the Qur'an to tell the parable. In this direction, there is intense resemblance between the purposes of the parables, and the revelation of the Qur'an, in particular to ensure that people draw lessons from these parables.

Each parable described in the Qur'an is of importance in terms of value education. In this context, Prophet Dâvûd and Suleyman's (peace upon him)'s parable is that needs to be carefully emphasized and analyzed in order to aim at teach moral principles and virtues to today's individuals and societies.

Prophet Dâvûd and Süleyman's (peace upon him)'s parable is that deals with individual and social morality and presents the regarding issue in an excellent manner. In this parable, as described, the ugly behavior of Prophet Dâvûd and Süleyman's (peace upon him)'s tribe is an indication of disregarded individual and social morals of that community. In order to cultivate a world life that is faithful and ethical in today's individuals and societies, Prophet Dâvûd and Suleyman parable is important to analyze especially in terms of value education. Only then, people would draw the necessary lessons from the past and be protected from the same or similar immoralities.

Keywords: Commentary, Qur'ân, Parable, Prophet Dâvûd, Prohhet Süleyman, Values, Values Education.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖN SÖZ	VII
KISALTMALAR	IIX
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Problem Durumu	1
3. Araştırmanın Amacı	1
4. Araştırmanın Önemi	1
5. Araştırmanın Yöntemi.....	2
6. Araştırma ile İlgili Kaynaklar.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSALARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kıssa Kavramının Etimolojisi	7
1.1.1. Lügat Anlamı.....	7
1.1.2. Terim Anlamı	7
1.1.3. Kur'ân-ı Kerîm'deki Kullanımı.....	8
1.2. Kur'ân Kıssalarının Tarihi Geçerlilik Değeri.....	9
1.2.1. Kıssa - Tarih İlişkisi	11
1.2.2. Kıssa Hikâye İlişkisi.....	11
1.2.3. Kıssa - Mitoloji İlişkisi.....	12
1.3. Kur'ân-ı Kerîm'de Kıssa Kavramıyla İlişkili Kavramlar.....	13
1.3.1. <i>Nebe' Kavramı</i>	14
1.3.2. <i>Haber Kavramı</i>	14
1.3.3. <i>Hadîs Kavramı</i>	14
1.3.4. <i>Darb-ı Mesel Kavramı</i>	15

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'DA HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARI

2.1. Dâvûd İsminin Anlamı	16
2.2. Kur'ân'da Hz. Dâvûd Kıssası ve Hz. Dâvûd'un Nitelikleri.....	16
2.3. Süleymân İsminin Anlamı.....	19

2.4. Kur'ân'da Hz. Süleymân Kıssası ve Hz. Süleymân'ın Nitelikleri	19
2.5. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân'ın Muhatap Olduğu Toplumun Özellikleri	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN

HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARINDA YER ALAN OLUMLU DEĞERLER VE OLUMSUZ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

3.1. Değer Kavramı	27
3.1.1. Değerler Eğitimi	28
3.1.2. Değerler Eğitiminde Dini Hikâyelerin Önemi	28
3.1.3. Değerler Eğitiminde Kur'ân Kıssalarının Yeri	29
3.2. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman Kıssalarındaki Emir ve Tavsiye Edilen Değerler	30
3.2.1. Adaletli Olmak	30
3.2.2. Şükretmek.....	33
3.2.3. Tevbe Etmek.....	34
3.2.4. Çalışmak ve Başarılı Olmak.....	35
3.2.5. İtidal Sahibi olmak	37
3.2.6. İlim Sahibi Olmak	38
3.2.7. Mütevazi Olmak	39
3.2.8. Mal - Mülk Sevgisi Konusunda Dikkatli Olmak.....	41
3.2.9. Yetenekleriyle İnsanlara Hizmet Etmek.....	41
3.2.10. Ortalıkta ve Alış Verişlerde Dikkat Etmek	42
3.2.11. Karar Vermede Aceleci Davranmamak.....	43
3.2.12. Sabırlı Olmak	44
3.3. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman Kıssalarındaki Yasaklanan Tutum ve Davranışlar	
3.3.1. Heva ve Heves Peşinde Koşmak	45
3.3.2. Haksızlık Etmek	46
3.3.3. Mal Sevgisini Allah'ı Anmaya Tercih Etmek	48
3.3.4. Yönetim ve İdarecilikte Dikkat Etmemek.....	48
3.3.5. Sihir Yapmak.....	49
SONUÇ	51
KAYNAKÇA.....	52
ÖZ GEÇMİŞ	56

ÖN SÖZ

Hidayet kaynağı olan Kur’ân-ı Kerîm, doğumundan ölümüne kadar hayatının her safhasında ferdi meselelerden toplumsal olaylara varıncaya kadar insanoğluna yol göstermektedir. Kur’ân insan hayatını ilgilendiren ferdi meselelerden ve toplumsal olaylardan bahsederken geçmiş peygamberlerin ve ümmetlerin yaşanmış tarihi tecrübelerine de kıssalar yoluyla yer vermiştir.

Kur’ân kıssaları, Kur’ân’ın temel gayesi olan insanları doğru yola iletmek, onlara Allah’ı ve ahireti tanıtmak, adaleti tahakkuk ettirmek, insanları hem dünyada hem de ahirette mutluluğa kavuşturmak için anlatılmıştır. Kur’ân mesajını en doğru şekilde anlayıp hayata tatbik edebilmek için, Kur’ân muhtevasında önemli bir yer tutan kıssalarla verilmek istenen mesajları doğru anlamak gerekmektedir.

Günümüzde bazı birey ve toplumların ahlâkî ilke ve erdemleri istismar ettikleri görülmektedir. Böyle durumlarda insanlara, geçmişte bu ahlâkî ilke ve erdemleri yok sayan kişi ve toplumların yaşadıklarını anımsatmak ve onların bir dizi ibretlik sonuçlar çıkarmalarına yardımcı olmak gerekmektedir. Bu doğrultuda, Peygamber kıssaları içerisinde Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân’a ait anlatılar Kur’ân’da önemli bir yer tutmaktadır. Biz bu çalışmamızda Kur’ân’daki Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarının Değerler eğitimi açısından tahlile tabi tutmak istedik ve bundan dolayı tezimizin başlığını “Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarının Değerler Eğitimi Açısından Tahlili” diye belirledik.

Araştırma konumuz olan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları, Kur’ân’ın farklı bölümlerinde farklı yönleri öne çıkarılmak suretiyle işlenmiş olan önemli Kur’ân kıssalarındandır. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân’ın hem kral hem de peygamber olmaları dolayısıyla örnek bir şahsiyeti temsil etmeleri nedeniyle hususî bir yeri söz konusudur. Çalışmamızda, önce Kur’ân kıssaları hakkında genel bilgilere ve Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân’ın isimlerinin anlamlarını, Kur’an-ı Kerim’de Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân’ın isimlerinin geçtiği ayetleri ve muhatap oldukları toplumun niteliklerini ele aldık. Daha sonra konumuza temel teşkil etmesi bakımından “Değerler” konusunu ve Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarından çıkarılabilecek değerleri imkânlarımız ölçüsünde ele almaya çalıştık. Çalışmamızı hazırlarken, başta Kur’ân-ı Kerîm ve en temel tefsir kaynakları olmak üzere, genel anlamda

Peygamberler Tarihi ile ilgili kaynaklardan ve konumuz ile alakalı müstakil eserlerden yararlandık.

Değerler Eğitimi Açısından Hz. Dâvûd ve Hz.Süleymân kıssaları hakkında bir fikir verebilmek çalışmamızın temel gayesidir. Gerek konunun tespiti ve gerekse de çalışmamızın hazırlanışında kıymetli yardım ve önerilerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mustafa KARA'ya ve Tirebolu İlçe Müftüsü İdris BAŞKIRAN'a teşekkür ederim.

Şaban Kaya

SAMSUN - 2019

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
r.a.	: Radiyallahu anh
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
S.	: Sayı
S.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
terc.	: Tercüme
thk.	: Tahkik
ty.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesair

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

İnsanları eğitirken pek çok yöntem kullanan Kur'ân-ı Kerîm'in en etkin yöntemlerinden bir diğeri de hiç şüphesiz kıssa anlatmaktır. Kur'ân kıssalarının etki alanının, sadece tarihte meydana geldiği toplumla sınırlı olmadığı, kıssaların bugünün insan ve toplumlarını da ilgilendiren boyutlarının olduğu gerçeği bizi, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarını değerler eğitimi açısından incelemeye sevk etmiştir. Bu bağlamda araştırmanın konusu "Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarının Değerler Eğitimi Açısından Tahlili" şeklinde belirlenmiştir.

2. Problem Durumu

Günümüzde çokça araştırılan konuların başında değerler ve eğitimi gelmektedir. Kanaatimizce, birçok açıdan bilimsel çalışmalara konu olan Kur'ân kıssaları, değerler ve eğitimi hususunda da yoğun bir muhtevaya sahiptir. Nitekim kendi çağlarında güzel örnek olan peygamberler, sergiledikleri tevâhid mücadeleleriyle de günümüze ışık tutan birer şahsiyet konumundadırlar. Dolayısıyla Kur'ân'da kıssası aktarılan her bir peygamberin ortaya koyduğu tevâhid mücadelesini tahlil edip, güncel bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, şuana kadar Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarının değerler eğitimi açısından tahlil edilmemiş olması, araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı

İnananlar için bir hidayet kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm, onlara yeni bir inanç kazandırmayı, onları batıl inançlardan uzaklaştırmayı, kısacası onların hayatlarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, olumlu ve olumsuz pek çok değer inşilediği Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarının değerler eğitimi açısından incelenmesi, araştırmamızın amacını teşkil etmektedir.

4. Araştırmanın Önemi

Araştırmamız, Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarının değerler eğitimi açısından tahlilini içermesi ve muhtevadaki ahlâkî ilke ve erdemleri güncel bir bakış açısıyla ele alacak olması hasebiyle önem arz etmektedir.

5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız, literatür taramasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, başta Kur’ânı Kerîm olmak üzere, tefsir ve hadis külliyyatları ile ahlâk ve değerler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalardan literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda çalışmamız, giriş kısmının ardından üçbölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde “Ana Hatlarıyla Kur’ân Kıssaları” İkinci Bölümde “Kur’ân’da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân’ın Nasıl Anlatıldığı” ve Üçüncü Bölümde “Değerler Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarında anlatılan tutum ve davranışla ele alınmaktadır. Elde edilen bulgular sonuç kısmında verilmektedir.

6. Araştırma ile İlgili Kaynaklar

Çalışmamızda istifade edilen kaynaklar Kaynakça kısmında verilmiştir. Bununla birlikte Kur’ân-ı Kerîm, tefsir, hadis kaynakları, dinler tarihi, değerler eğitim ve din eğitimi alanında yapılan çalışmalar en çok yararlanılan kaynaklar olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSALARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kıssa Kavramının Etimolojisi

Kıssa kavramının etimolojisi başlığı altında “kıssa” kelimesini dil bilimi yönünden incelemeye çalışacağız. Lügat ve terim anlamlarını verip kıssa kelimesinin Kur’an’daki kullanımlarına değineceğiz.

1.1.1. Lügat Anlamı

Kıssa sözcüğü lügatte; “anlatmak, haber vermek, bildirmek, nakletmek, makasla kesmek, takip etmek, izini sürüp ardınca gitmek, iz takip etmek” manalarında kullanılan *k-s-s* kökünden türetilmiş olup “anlatılan haber, hikâye” anlamlarına gelmektedir. Çoğulu ise kasastır. Kelimenin ism-i fâili olan *kâss* ise, “kıssayı ilave ve eksiltme yapmaksızın olduğu gibi anlatan kişi” anlamına gelmektedir. Bunun çoğulu da *kussâstır*.¹

Kâss/kıssâs ise lügatte, “hayvanın gebeliğinin belli olması, katili öldürmek, saç veya sakalları kesmek, ödeşmek, takas etmek, kısaltmak” manalarına gelmektedir. “Hikâye, iz, haber ve rivayetler” anlamlarına gelen *kasas* kelimesi ise, ilk dönemlerde “dinî nasihat” manasında kullanılmış, eski milletlere dair haberlerle ilgili olarak da aynı kavram tercih edilmiştir.² Bu kelime Kur’ân’da “bir şeyi takip etmek, birinin izini sürüp ardınca gitmek”³ anlamında kullanılmıştır.

1.1.2. Terim Anlamı

Terim olarak *kıssa*, “insanların ibret almalarını ve hidayete kavuşmalarını sağlamak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile ya da geçmiş milletlerle ilgili Kur’ân’da anlatılan

¹ Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed İbn Mükerrrem İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1984, s. 3650; İdris Şengül, *Kur’ân Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir 1995, ss. 44-45; Hasan Cirit, “Kussâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 463.

² Cirit, “Kussâs”, s. 463.

³ Kehf, 18/64; Kasas 28/11. Bu tez çalışmasında işlenen ayetlerin tercümeleleri Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin tarafından kaleme alınan *Kur’ân-ı Kerim Meâli* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011) adlı eserden mealden verilmiştir.

olaylar”⁴ anlamına gelmektedir. Kur’ânî bir kavram olarak ise *kıssa* şu şekilde tanımlanmaktadır: “Yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir şekilde, tarihte kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında varlığını koruyabilmiş hadiselerin, olaylara yeniden bir canlılık vererek, Kur’ân’ın hidayet rehberi oluşuna uygun bir şekilde aslından hiçbir değişiklik yapılmaksızın ilâhî mesajın i’câz ve îcazına paralel bir anlayışla muhataplara anlatılması, beyan edilmesidir.”⁵

1.1.3. Kur’ân-ı Kerîm’deki Kullanımı

Kavramsal olarak *kıssa* kelimesinin yerine bu kelimenin mastarı olan *kasas* kelimesi ve türevleri de kullanılmaktadır.⁶ Kur’ân-ı Kerîm’de bu kökten türemiş olan ifadeler, yirmi altı ayette toplam otuz defa zikredilmektedir.

Buna göre *kassa*,⁷*kasasna*⁸ şeklinde mazi fiil biçimiyle dört yerde; *yekussu*,⁹*yekussune*,¹⁰*naksus*,¹¹*nekussanne*,¹²*nekussu*¹³ şeklinde muzari fiil formuyla on üç yerde olmak üzere toplam on yedi defa “anlatmak, haber vermek, açıklamak” anlamlarında; *uksus*,¹⁴*la taksus*¹⁵ siygalarda iki yerde emir ve nehiy olarak “anlat, anlatma” anlamında kullanılmıştır. İsim olarak ise *kasas*¹⁶ şeklinde beş yerde “kıssa, kıssalar” anlamında Kur’ân da yer almaktadır. *Kasasan* ve *kussi* şeklinde *kussi*¹⁷ emir kipi olarak “izini sürmek, bir kimsenin izini takip edip ardından gitmek” anlamında kullanıldığı görülmektedir.

⁴ Muhammed Hayr Mahmud el ‘Adevî, *Me’âlimu’l-Kıssa fi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’l-‘Adevî, Ürdün 1988, s. 33.

⁵ Mustafa Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açısından Kur’ân Kıssaları*, Üniversite Yayınları, Samsun 2018, s. 20.

⁶ Muhammed Fuad Abdülbaki, *el-Mu‘cemu’l-Müfehras li Elfâzı’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’l-Hadîs, Kahire 2001, s. 654.

⁷ *Kasas*, 28/25.

⁸ *Nisâ*, 4/164; *Mü’min*, 40/78; *Nahl*, 16/118.

⁹ *En‘âm*, 6/57; *Neml*, 27/76.

¹⁰ *En‘âm*, 6/130; *A‘râf*, 7/35.

¹¹ *Nisâ*, 4/164; *Mü’min*, 40/78.

¹² *A‘râf*, 7/7.

¹³ *A‘râf*, 7/101; *Yûsuf*, 12/3; *Hûd*, 11/100; 120; *Tâhâ*, 20/99; *Kehf*, 18/13.

¹⁴ *A‘râf*, 7/176.

¹⁵ *Yûsuf*, 12/5.

¹⁶ *Kasas*, 28/11.

¹⁷ *Kasas*, 28/11.

1.2. Kur'ân Kıssalarının Tarihi Geçerlilik Değeri

Kur'ân-Kerîm ile ilgili yapılan çalışmalarda, Kur'ân kıssalarının tarihin bir döneminde gerçekten yaşanıp yaşanmadığı tartışmaları eski bir geçmişe sahiptir. İlk defa Muhammed Ahmed Halefullah, (*el-Fennu'l Kasasi fi'l Kur'ân*) Kur'ân'da anlatım sanatı adlı çalışmasında bu meseleyi gündeme taşımıştır. Müellif eserinde Kur'ân kıssalarının tamamen edebi kıssalar olduğunu, onlarda söz konusu edilen olayların gerçekte yaşanmış olup olmadıklarının göz önünde bulundurulmadığını ileri sürmektedir.

Yahudilerin, müşriklere bazı hayali hikâyeler öğretip bunlar hakkında Hz. Peygamber'e birtakım sorular sordurmak suretiyle onun şahsında risalet müessesesini yıpratmak istemelerini, savunduğu bu tezine delil olarak gösterir ve söz konusu görüşlerinden hareketle şu sonuca varır “işte ifade ettiğimiz bu gerçeklerden dolayı Kur'ân'da mitoloji bulunmasını sakıncalı bulmuyoruz, çünkü biz burada Kur'ân ayetlerinden herhangi birine zıt bir şey söylemiyoruz.”¹⁸

Kur'ân, Halefullah'ın kendi görüşü doğrultusunda referans olarak kullandığı aşağıdaki ayette onun iddiasının aksine müşriklerin, evvelkilerin masalları tanımlamasını açıkça reddetmektedir. *İnkârda ısrar eden o kimseler, Bu, onun uydurduğu bir yalandan başkası değildir. Üstelik bu konuda başka bir topluluk da ona yardım etmiştir” dediler. İşte ileri sürdükleri bu iddia ile hem haksızlık etmiş hem de gerçeği çarpıtmış oldular. “Bu, sabah-akşam (ezberlemesi için) kendisine okunsun diye başkalarına yazdırdığı eskilerin efsaneleridir' dediler. De ki: “Onu, göklere ve yere ait bütün sırları bilen (Allah) indirdi. Zaten o tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır.”*¹⁹

Sözü edilen ayetler, yalnızca Kur'ân'ın başkaları tarafından Muhammed'e yazdırıldığı iddiasını değil, evvelkilerin masalları tanımlamasını da reddetmektedir. Ayrıca Allah'ın göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri bildiğine dikkat çekilmesi bunun açık delilidir. Bu doğrultuda şu ayetlere de dikkat çekmek gerekir: “Kendilerine “Rabb'iniz size ne indirdi? diye sorulduğunda, “Eskilerin masallarını” derler. Böylece Kıyamet Günü kendi günahlarının yükünü tamamen, bilgisizlikleri sebebiyle saptırdıklarının vebalini ise kısmen yüklenmiş olurlar. Hele bir bakın şunlara, ne berbat bir yükü yükleniyorlar! Ayetlerimiz kendisine okununca, “Eskilerin masalları'

¹⁸ M. Ahmet Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 58.

¹⁹ Furkân, 25/4-6.

diyebildi. Onun burnuna (zillet) damgasını çıkmaz bir biçimde vuracağız.”²⁰ “Bu ayetlerden açıkça anlaşılıyor ki Allah, Kur’ân için eskilerin masalları iddiasında bulunanları cezalandıracaktır. Şayet bu iddia sahiplerinin söyledikleri gerçek olsaydı, onların ifadeleri suç olarak kabul edilip kendilerinin cezalandırılacakları ifade edilir miydi?

Ayrıca, neredeyse Kur’ân’da yer alan kıssaların tamamının ardında söz konusu kıssaların gayb haberlerinden olduğu, bu olaylar meydana geldiğinde Hz. Muhammed’in orada bulunmadığı vurgulanmaktadır. Nitekim Hz. Meryem’i kimin koruyacağı konusunun işlendiği bir bölümde Yüce Allah, Hz. Muhammed’e hitaben : “(Ey Peygamber!) Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb (senin idrak alanının dışında kalan) alemin haberlerindendir. Meryem’e hangisi kefil olacak diye (Kur’a) oklarını atarlarken sen onların yanında değildin; birbirleriyle çekiştikleri zaman da sen onların yanında değildin” buyurarak bu olayların gerçekleştiğini bildirmektedir. Benzer bir ifade Yusuf kıssasının ardında da vardır. Orada: “(Ey Muhammed!) bu (anlatılanlar) sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Onlar kararlarını verip tuzak kurarlarken sen onların yanlarında değildin” ifadesi yer almaktadır ki bu açıklama söz konusu kıssanın gerçekten yaşanmış olduğunu özellikle belirtmektedir.

Dahası yukarıdaki ifadelere benzer şekilde “Kur’ân’da Hz. Musa’nın Mukaddes Vadi’nin batı tarafına gittiği zaman Hz. Peygamber’in onun yanında bulunmadığı ve olaylara şahit olmadığı, Musa’dan sonra pek çok nesil yaratıldığı ve üzerlerinden hayli zaman geçtiği, o dönemlerde Hz. Peygamber’in Medyen halkı arasında bulunmadığı, dolayısıyla bu konularla ilgili ayetleri Mekkelilere veya soranlara vahiy aracılığı olmadan okumasının imkânsız olduğu; Musa’ya Yüce Allah seslendiğinde Hz. Peygamber’in Tur’un yanında bulunmadığı, fakat Rabb’inden bir rahmet olarak kendilerine daha önce (yakın tarihlerde) elçi gönderilmemiş topluma hem uyarıcı olsun hem de belki onlar da öğüt alırlar diye bütün bu kıssaların anlatıldığı belirtilmektedir.”²¹

²⁰ M. Sait Şimsek, *Kur’an Kıssalarına Giriş*, Kardelen Yayınları, Konya 2013, s. 75.

²¹ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, ss. 52-53.

1.2.1. Kıssa - Tarih İlişkisi

Daha önce de ifade edildiği gibi “kıssa” insanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile ya da geçmiş toplumlarla ilgili Kur’ân’da anlatılan olaylardır.²²

“Tarih ise “geçmiş zamanlarda yaşayan toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen olaylardan doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki nedensel ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her ulusun kurduğu uygarlıkları, kendi iç sorunlarını sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatan bilim dalıdır.”Bu doğrultuda evrensel tarihin herhangi bir bölümünü ele alan veya bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde inceleyen anlatılarda tarih kavramının anlam dünyasına dâhil edilmektedir. Yine bir olayın ay ve gününü bildiren söz veya bilgi de tarih olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan tanımından da anlaşılacağı üzere tarihin konusu, geçmiş zamanlarda yaşamış insan topluluklarının her türlü faaliyetleridir. Kur’ân kıssaları nakledilirken maksat tarihi bilgi vermek olmadığından yer ve şahıs ayrıntılarına girilmez. Zira Kur’ân ın kıssalara yer vermedeki temel amacı insanların ibret almaları sağlayıp onların hidayete ulaşmalarına vesile olmaktır. Bu nedenle Kur’ân kıssa aktarımında söz konusu maksadı gerçekleştirecek kadar bilgiyi ifade etmekle yetinmektedir.”²³

1.2.2. Kıssa Hikâye İlişkisi

Sözlükte “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek, benzetmek, taklit etmek” anlamlarında mastar olan hikâye, isim olarak da kullanılır, “bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması bu şekilde anlatılan olay, aslı olmayan söz, hadise, öykü, bir olayı sırası ile anlatma işi sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay, sürüp giden üzerinde durmadan konuşulan hadise, boş ve gerçek dışı söz, belli bir yer ve zamanda geçmiş olan olayların anlatıldığı romandan daha küçük edebiyat türü anlamlarına da gelir.” Olağanüstü olayların konu edildiği destan türü ile benzer yönleri bulunması sebebiyle hikâye en eski edebi türler arasında yer alır.²⁴

²² Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açısından Kur’ân Kıssaları*, s. 56.

²³ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açısından Kur’ân Kıssaları*, ss. 56-57.

²⁴ Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss. 479-480.

Arap edebiyatında edebi bir tür olarak hikâye kelimesi yerine kıssa kavramı tercih edilmektedir. Kur’ân da özellikle geçmiş peygamber ve kavimlerin yaşantılarına ilişkin anlatımlarda kıssa yerine hikâye anlamındaki kasas ile hadis (söz) ve nebe (haber) kelimeleri kullanılmıştır. Son dönem arap edebiyatında hem hikâye hem de roman için kıssa kavramı kullanılmakla beraber bir edebiyat terimi olarak söz edilen kavramın anlam dünyasına ilişkin sınırlar henüz kesinleşmemiştir. Bazı yazarlar “kıssayı hikâye”, “kıssa sağıra” şeklinde gruplandırırken bazıları da bu ayrıma gerek duymadan hepsi için sadece kıssa kelimesini kullanmaktadır.²⁵

Kur’ân ın tebliğ metotlarından biri olan kıssalar, diğer hikâye türleri gibi edebi amaçla değil, tebliğ amacıyla Kur’ân da yer almaktadırlar. Dolayısıyla sözü edilen amacı gerçekleştirmeye en uygun özellikleri taşımaktadırlar.

Şu durumda Kur’ân kıssaları dini amaçların edebi bir üslupla sunulmuş biçimleridir. Onlar gerçek bir olay hakkındaki bilgilendirmenin olgunluğun zirvesine çıktığı böylece insanoğlu için faydalı olan bir hakikatin Allah’ın yasalarından bir yasa ile insanlığın ibretine sunulduğu birer tarihi panoramadır. O yüzden kıssalarda hayale yer olmadığı gibi abartıya da yer yoktur. O, olayın genel yasalar çerçevesinde yaşandığı gibi arka planı ile birlikte ortaya konmasıdır. Yani kıssalar, hayatın hikayesi değil yaşanan hadiselerin/gerçeklerin ta kendisidir. Sonuç olarak diyebiliriz ki hikâye kelimesi gerçekten yaşanmış olaylardan söz ederken kıssa kavramının anlam dünyasında belki kendisine bir yer edinebilir, ancak yaşanmamış hadiseleri de konu edinmesi münasabetiyle hikaye kelimesi ile kıssa kavramının anlam olarak örtüşmesi mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle Kur’ân’da zikredilen kıssaları sıradan hikâyeler olarak tanımlamanın yanlış olacağını düşünmekteyiz.

1.2.3. Kıssa - Mitoloji İlişkisi

Sözlükte, “Efsane, mit, usture kelimeleri ile eş anlamlı olan mitos kelimesi” gerçek olmayan ya da gerçek bir bilgiye dayanmayan uydurma hikâyeler, mitolojik bilgiler” anlamlarına gelmektedir.²⁶

Yunanca mythos (efsane) ve logos (bilim) kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan mitoloji “mitlerin doğuşlarına, anlamlarını sistematik olarak inceleyen ve yorumlayan aynı zamanda mitosların belirli kültürdeki yapısı hakkında çalışmalar

²⁵ Yazıcı, “Hikâye”, s. 480.

²⁶ Şinasi Gündüz, *Din Ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, İstanbul 1998, s. 125.

yapan bir bilim dalıdır.” Birçok inanç sisteminde efsaneler önemli bir yer tutar. Onlar bir ulusa, bir dine özellikle yunan ve latin uygarlıklarına ait mitlerle putperest eski çağlarda veya eski milletlerde tanrıların, yarı tanrıların ya da kahramanların efsanevi tarihlerini konu edinir. Ayrıca âlemin ve insanın menşei, tanrı-âlem, tanrı-insan, insan-âlem ilişkileri de mitolojinin incelediği konular arasındadır, mitoloji terimi, Avrupa’da daha çok klasik eski çağ için kullanılmış ise de bugün Mısır, Yunan, Türk, Alman, İskandinav, Slav, Pers, Hint, Çin, Japon vb. Mitolojileri şeklinde bir ayırım söz konusudur.²⁷

“Mitos ve mitoloji kelimelerinin yukarıda verilen tanımlamalarından mitolojik anlayış özelliklerinden ve kıssaların kurgusal bir anlatıya muhayyel tanrıların, kendilerine insanüstü güçler izafe edilen kahramanların hikâyelerini katan ve arkaik bir zaman türüne ya da tarihsel zamanın ötesine uzanan bir anlatım biçimi olan mitolojilerden çok farklı bir kategoride ele alınması gerektiği vurgusundan hareketle Kur’anda anlatılan kıssalar, tarihin bir döneminde gerçek hayatta yaşanmış olaylardır.”²⁸ Öte yandan bazı kıssaların yorumlanamaması veya yanlış yorumlanması kıssaları mitolojiye terk etmeyi gerektirmiştir. Musa-Bilge Kul kıssasında olduğu gibi Bilge Kul için İnsan-Hızır denmesi, konuyu çıkmaza sürüklemiştir. Oysa buna Melek dense ve yorumlar buna göre yapılırsa sorun kalmaz, kaldı ki bazı kıssaları bizim yorumlayamamamız da onları mitoloji yapmaz. Sorun kıssanın var olan ibret boyutuna bizim ulaşamamamızdır.²⁹

1.3. Kur’ân-ı Kerîm’de Kıssa Kavramıyla İlişkili Kavramlar

Kur’ân-ı Kerîm’de kıssa kavramı anlamına gelen kıssayı ifade diğer kavramları açıklayacağız. Kıssalarla ilgili yapılacak bir çalışmada kıssa kavramını ifade eden diğer kavramlarını tanımanın yerinde olacağını düşünmekteyiz. Geçmiş peygambeler, topluluk ve kişilere ait hayat kesitlerinin anlatıldığı bilgiler, *kıssa* kavramının yanı sıra Kur’an’da *nebe’*, *haber*, *hadis*, *darb-ı mesel* kavramlarıyla da ifade edilmektedir. Bu kavramları şu şekilde özetleyebiliriz.

²⁷ Gündüz, *Din Ve İnanç Sözlüğü*, s. 109.

²⁸ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, ss. 58-60.

²⁹ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, ss. 58-59.

1.3.1. Nebe' Kavramı

Çoğulu *enbâ'* şeklinde gelen *nebe'* kavramı sözlükte “büyük fayda sağlayan, kendisiyle ilim veya zannı galip oluşan haber, bilgi, büyük ve önemli haber” demektir.³⁰ Bir habere *nebe'* denilmesi için ifade edilen bu şartlarla beraber, Yüce Allah'ın ve Peygamberinin kelâmı gibi tevatür derecesine ulaşması gerekmektedir. Bu şartlardan herhangi birini taşımayan haberlerin ifade edilmesinde *nebe'* veya *enba'* kavramları kullanılmaz.³¹ Bu doğrultuda Hz. Âdem'in iki oğlu, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ile Firavun, Âd ve Semûd kavimlerinin kıssalarıyla kıyamet ve ğayb haberleri için *nebe* ve *enbâ'* kelimeleri kullanılmıştır.³² Bu durumda bize *nebe'* kavramının önemli haberler ve durumlar için kullanıldığını göstermektedir.

1.3.2. Haber Kavramı

Çoğulu “*ehbâr*” olan haber kelimesi *nebe'* kelimesiyle aynı anlama gelmektedir.³³ Fakat aralarında şöyle bir fark bulunmaktadır; Nebe kelimesi, “zaman ve mekân açısından insanlara kapalı kalmış olayları anlatmak” anlamında; haber kelimesi ise, “daha yakın zamanlarda ortaya çıkan ve henüz izleri yok olmamış olayları anlatmak” manasında kullanılmıştır.³⁴

Kur'ân'da *nebe* ve *haber* kelimeleri geçmişteki olayları anlatmak anlamında kullanılmakla birlikte aralarında değindiğimiz gibi bir ilişki vardır

1.3.3. Hadîs Kavramı

Kıssalarla alakalı bir diğer kavram ise *hadîs* kavramıdır. Sözlükte, “vaki olmak, yokken var olmak, bir şeyi icat etmek” gibi manalarda kullanılan *hadîs* kavramı Kur'ân'da, “anlatmak, ortaya koymak ve haber vermek”,³⁵ “anmak”,³⁶ “açıklamak”,³⁷ “çıkarmak”,³⁸ “Kur'ân, mesaj, haber”,³⁹ “olay, olgu”,⁴⁰ “sır, gizli bir mesele”,⁴¹ “söz”,⁴² “sıradan bir söz”, “efsane,

³⁰ Rağıb İsfahani, *el-Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu (çev.), Çıra Yayınları, İstanbul 2012, s. 1030.

³¹ İsfahani, *el-Müfredât*, s. 1031.

³² Mustafa Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açıdan Kur'ân Kıssaları*, Selamet Yayınları, Samsun 2011, s. 22.

³³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* C. II, s. 1090.

³⁴ Şengül, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*, s. 52.

³⁵ Bakara, 2/276; Zilzâl, 99/4.

³⁶ Duhâ, 93/11.

³⁷ Kehf, 18/70.

³⁸ Talâk, 65/1.

³⁹ Nisâ, 4/78; Kehf, 18/6; Tûr, 52/34; Necm, 53/59; Vâkı'a, 56/81; Kalem, 68/44.

⁴⁰ Yûsuf, 12/6, 21, 101; Zâriyât, 51/24; Tâhâ, 20/9; Nâzi'ât, 79/15; Ğâşiye, 88/1; Burûc, 85/17.

masal”,⁴³“sonradan söylenen, yeni”⁴⁴ anlamlarına gelmektedir. Yine Kur’ân, Hz. Musâ (a.s.) Firavun ve Semûd kıssalarını anlatırken *hadis* kavramını kullanmaktadır.⁴⁵

1.3.4. *Darb-ı Mesel Kavramı*

Sözlükte, “hayırlı rızık aramak, yolculuğa çıkmak, yerine getirmek, hızlı yürümek, engel olmak, mahrum bırakmak, kazanmak, istemek, yüzmek, yaratılıştaki şekil, herhangi bir şeyin bir türü, çeşidi, benzeri, bölümü, her şeyin uzun olanı, sık ağaçlı vadi, katı beyaz bal, çise, zayıf cüsseli kişi”⁴⁶ gibi pek çok manada kullanılan *darb* kelimesi Kur’ân’da “örnek vermek”, “isnat etmek”, “nitelendirmek”,⁴⁷ “layık olmak, çarptırılmak, düşünleştirmek”⁴⁸ gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

Kur’ân’da anlatılan kıssaları kastetmek koşuluyla k-s-s kökünden türeyen kelimeler ile *nebe'*, *hadis* ve *mesel* kelimelerinin kullanımlarını karşılaştırdığımızda görüyoruz ki, bu kelimeler tamamen aynı anlam ve işlevde kullanılmaktadır. K-s-s kökünden olup kıssaları anlatan kelimeler, geçmişteki tarihin herhangi bir döneminde kesinlikle gerçekleşmiş olayları anlatmak için kullanılırken, *nebe'* kökünden türetilen kelimeler geçmişte veya gelecekteki herhangi bir bilgi ya da haberi ifade edebilmektedir. Buraya kadar olan bölümde, kıssalar kavramının etimolojisi ve bu kavrama karşılık gelen diğer kelimelerle ilgili bilgiler verdik.

⁴¹ Tahrîm, 66/3.

⁴² Nisâ, 4/42, 87, 140; A’râf, 7/185; En’âm, 6/68; Ahzâb, 33/53; Lokmân, 31/6; Zümer, 39/23; Câsiye, 45/6; Mürselât, 77/50.

⁴³ Yûsuf, 12/111; Mü’minûn, 23/44.

⁴⁴ Enbiyâ, 21/2; Şu’arâ, 26/6.

⁴⁵ Kara, *Bireysel ve Toplumsal Açından Kur’ân Kıssaları*, s. 24.

⁴⁶ Ebu’l Huseyn Ahmed b. Zekerîyye b. Faris, *Mücmelül- Lüğâ*, Müesssetü’r Risale, Beyrut 1986, II, s. 577.

⁴⁷ Nahl, 16/74.

⁴⁸ Bakara, 2/61; Âl-i İmrân, 3/112.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN'DA HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARI

Günümüzde bazı birey ve toplumların ahlâkî ilke ve erdemleri istismar ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte yaklaşık on dört asırdan beri insanoğlunun hidayet rehberi olan Kur'ân-ı Kerîm, doğumundan ölümüne kadar, yirmi dört saatinde, hayatının her alanında insana yol göstermektedir. Bu düşünceler doğrultusunda Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân kıssalarını ele alıp buradan dersler çıkarmaya çalışacağız. Öncelikle bu iki peygamberin isimlerinin anlamlarını ve Kuran-ı Kerim'de isimlerinin geçtiği ayetleri ve muhatap oldukları toplumun durumunu ele alacağız.

2.1. Dâvûd İsminin Anlamı

İbrânîce'de “en çok sevilen kişi, göz bebeği” anlamına gelen bu ismin, Kitâb-ı Mukaddes'te Dâvid veya Dâvîd şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Dâvûd'a ad olarak verildiği görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Hz. Dâvûd'un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber gerek soy ağacı gerekse hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Bu konuda diğer İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler de İsrâiliyat türünden olup Ahd-i Atîk'teki bilgilerle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.⁴⁹

2.2. Kur'ân'da Hz. Dâvûd Kıssası ve Hz. Dâvûd'un Nitelikleri

Bakara, Nisa, En'am, İsra, Enbiya, Neml, Sebe ve Sad sûrelerinde Hz. Dâvûd'un örnek tarafları güzel bir üslupla ve iltifat edilerek anlatır. Talut'un ordusunda itaatkâr biri olması, bir avuç inançlı insanlarla beraber savaş süresince Talut'un yanında yer alması, Calut'u öldürmesi, halkın isteklerini, sorunlarını ve şikâyetlerini dinleyip çözüme kavuşturması, Allah'a kulluk eden, gûnahtan dönmesini bilen dürüst bir kişi olduğu, Allah'tan mağfîret dilediği, O'na secde ettiği ve tevbe ettiği, Allah'a çokça yöneldiği ve tesbih ettiği, demiri yumşattığı, zırh yapma sanatını bildiği, kuvvetli bir bedeni olduğu ve kulluk iradesinin muhkem olduğu, Allah'ın yanında değerli olduğu, yeryüzünde bir halife kılındığı, insanlar üzerinde etkili ve sözü geçen olduğu, mülkünün din ve dünya hususlarında kuvvetlendirildiği, kendisine hikmet verildiği, güzel ve anlaşılır konuştuğu, Zebur'la şereflendirildiği ifade edilerek övülmüştür.

⁴⁹ Ömer Faruk Harman, “Dâvûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 21.

Hız. Dâvûd'un günah işlediğı Kur'ân'da olmamaklar beraber tefsir kaynaklarında Sâd sûresindeki tevbesi delil gösterilerek onun günah işlediğı söylenmiştir. Oysa Kur'ân'da onun daha fazla iyi özelliğı ve sıfatı haber verilerek kötü fiillerden uzak olduğı ifade edilmiştir.

Müslüman âlimlerden bazıları, Kur'ân'da Hız. Dâvûd hakkında kullanılan dört ifade yüzünden, onun günaha yöneldiğini ve Allah tarafından tenkit edildiğini iddia etmişlerdir.⁵⁰

Hız. Dâvûd hakkında kullanılan tenkit gibi gözüken dört ifade şunlardır: “Dâvûd, kendisini denediğimizi anladı”, “Rabbinden mağfiret diledi”, “Tevbe edip Allah'a yöneldi”, “Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık.”⁵¹

Kur'ân'da Hız. Dâvûd kıssası da diğer kıssalar gibi sistematik bir biçimde anlatılmamıştır. Kıssalarda detaylı açıklamalar yoktur. Olaylar aktarılırken zaman ve mekân detayına girilmemiştir. Bunun sebebi ile ilgili şüphesiz çok şey söylenmiştir. Bu hususu bir makalesinde Polater şöyle ifade etmiştir; “Kur'ân'da kıssaların temeli ilahi ve mutlak haberlerle atılırken, hadiselerin detayları insanların hayallerine, düşsel medyalarına bırakılmış, fasılalı anlatım benimsenmiştir. Bu yaklaşımla hayallerle mutlak haberlerin idrakte dinamik olarak birleştirilmesi murat edilerek mesajların iyice anlaşılması, özümsemişi istenmiştir” şeklinde yerini bulmuştur.⁵²

Demek ki, Kur'ân'da olayların kesintili ve parçalı anlatılması tutarsızlık, çelişki veya yetersizlikle açıklanmamalıdır. Kur'ân çağrışımıcı ilahi kesitlerle saf insan bilincini harekete geçirmeyi, amaç ve araçları fitratlayarak beşeri arayışlara yön vermeyi dilemiştir.

Sâd sûresinde, Yüce Allah (c.c.), Dâvûd'un kendisine bağlandığını bildirdikten sonra, dağları ve kuşları ona boyun eğdirdiğini, ona iktidar, hikmet (nübüvvet), hatiplik ve demiri eritme mucizesi verdiğini ifade etmiştir.⁵³

Hız. Dâvûd'a verilen iktidar, hikmet, fasl-ı hitap ve demiri eritme mucizesinin, onun Allah'a itaatinin karşılığı olarak verildiğı anlaşılmaktadır. Ayrıca Hız. Dâvûd'a atfedilen “dağların ve kuşların boyun eğmesi”, “fasl-ı hitap”ve “demiri eritme”

⁵⁰ Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vili'l-Ayi'l-Kur'ân*, C. XXI, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005, s. 186.

⁵¹ Sâd, 38/24-25.

⁵² Kadir Polater, “Kur'ân Ve Kitab-ı Mukaddes'e Göre Yusuf Kıssası”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7/3, 2007, s. 33.

⁵³ Sâd, 38/ 17-20.

mucizeleri verilirken oğlu Süleymân'a da rüzgârı yönetme, cinleri idare etme ve bakırı eritme mucizeleri verilmiştir.

Kur'ân- ı Kerim'de dokuz ayrı sûrede on altı defa ismi geçen Hz. Dâvûd'un nitelikleri anlatılır. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd'un isminin geçtiği, kendisinden bahsedildiği ayetleri şu şekilde sırayabiliriz.

Bakara 2/251: Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Dâvûd, Câlût'u öldürdü. Allah, ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah'ın; insanların bir kısmıyla diğerlerini savması olmasaydı, yeryüzü bozulurdu. Ancak Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir.

Nisâ 4/163: Biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik.

Mâide 5/78: İsrailoğullarından inkâr edenler, Dâvûd ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü.

En'âm 6/84: Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyub'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız.

İsrâ 17/55: Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik.

Enbiyâ 21/78-79: Dâvûd ile Süleymân'ı da hatırla. Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Çünkü halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hükümlerine şahit olmuştuk. Biz hüküm vermeyi Süleymân'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümler ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.

Neml 27/ 15-16: Andolsun! Biz Dâvûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar, Hamd, bizi mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur, dediler. Süleymân, Dâvûd'a varis oldu ve 'ey insanlar, bize kuşdili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur', dedi.

Sebe' 34/10-11: Andolsun, Dâvûd'a tarafımızdan bir lütuf verdik. Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin, dedik ve (bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm diye vahyettik.

Sebe' 34/13: "Cinler, Süleymân için dilediği biçimde kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davûd ailesi, şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır".

Sâd 38/17: Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Dâvûd'u hatırla. O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.

Sâd 38/22: Hani Dâvûd'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hükmet. Zulmetme ve bizi hak yola ilet, dediler.

Sâd 38/24: Dâvûd dedi ki: Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır. Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi.

Sâd 38/26: Ona dedik ki: Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.

Sâd 38/30: Dâvûd’a Süleymân’ı başışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah’a çok yönelen bir kimse idi.

Bu âyetlere bakıldığında, Hz. Dâvûd’a şu niteliklerin verildiği görülür:

- 1- Bilgi, 2- Kuvvet, 3- Dağların boyun eğdirilmesi, 4- Tevbesinin kabulü, 5- Hükümrancılık, 6-Demiri işleme, 7- Zebur adlı kitap verilmesi, 8- Fasl-ı hitap, 9- Hikmet.

2.3. Süleymân İsmiinin Anlamı

Süleymân isminin İbrânîce’deki karşılığı olan Şelomoh’nun (Şlomo) “barış, selâmet, sükûnet” manasındaki şalom kelimesinden geldiği ve “barışsever, barışçı” anlamını taşıdığı belirtilir. Ahd-i Atık’ta yer alan bilgiye göre Dâvûd, Tanrı’dan oğlunun döneminde, barışın hâkim olacağı müjdesini aldığı için ona bu adı vermiştir. Bir yoruma göre Şelomoh, “Yahveonun mülkünü korusun” mânasındaki daha uzun bir ismin kısaltılmış şeklidir. Bazı yahudi kaynakları ise bu ismi annesi Bat-şeba’nın koyduğunu kaydeder. Peygamber Natan ona Yedidya (Rabbin sevgilisi) adını vermiş, saltanatı boyunca hüküm süren barış sebebiyle asıl adı olan Yedidya’nın yerine Şelomoh ismi kullanılmıştır. Bu ismin Süryânîce menşeli olduğu da ifade edilmiştir. Vâiz” anlamında Kohelet olarak da adlandırılan Süleymân ayrıca “Tanrı’ya bağlı” anlamında Lemuel, “bilge sözleri toplayan” anlamında Agur, bütün dünya üzerinde hüküm sürdüğü için Yakeh, mâbedi inşa ettiği için Ben, Tanrı onunla beraber olduğu için “İthiel” isimleriyle anılmıştır.”⁵⁴

2.4. Kur’ân’da Hz. Süleymân Kıssası ve Hz. Süleymân’ın Nitelikleri

Hz Süleymân; bir peygamber olan Hz. Dâvut’un oğludur. On iki yaşındayken babası yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Kur’ân-ı Kerim Hz. Süleymân’dan övgüyle bahseder. Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Süleymân’ın ismi on altı defa zikredilmiştir.⁵⁵ İsrâîloğulları’na gönderilen peygamberlerden biridir.⁵⁶

Kur’ân-ı Kerim’e göre, Hz. Süleymân daha önce hiç kimseye verilmeyen nimetlerle seçkin kılınmış ve bütün bunlara karşı rabbine kulluk edici olmuş; tevazu ve samimiyetle davranmış her işinde de Allah’a yönelmiştir. Kendisine verilen bu güç ve mülkü, Allah’ın dinini en güzel şekilde temsil ve tebliğ etmek, görkemli

⁵⁴ Ömer Faruk Harman, “Süleymân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 56.

⁵⁵ Bakara,2/102; Nisâ’, 4/167; En’âm, 6/84; Enbiyâ, 21/78, 79, 81; Neml, 27/15, 16, 17, 18, 20, 36, 44; Sebe’, 34/12; Sâd 38/30,34.

⁵⁶ Nisâ’, 4/163; En’âm, 6/84.

saltanatının herkes tarafından fark edilmesine vesile olmak ve bu sayede tevhit akidesini yerleştirmek için kullanmıştır. Muhatapları, onun bilgi ve maddi ve manevi bu güçlü duruşu karşısında yapılan davete daha kolay teslim olmuştur. Böylece O, Allah'a olan bağlılığının karşılığını en güzel şekilde almış ve tüm dünyaca tanınan büyük bir hâkimiyet elde etmiştir.⁵⁷

Rüzgârın onun emrine verilmesi, erimiş bakır madenleri kullanması, kuşların ve diğer canlıların dilinin öğretilmesi, cinlerin kendisine itaat ederek onun için binalar, sağlam kaleler, büyük kazanlar inşa etmeleri, karıncalarla olan konuşması, onun atlara olan sevgisi, sebe kraliçesiyle aralarında geçenler, tahtına bir ceset konulmak suretiyle imtihana tabi tutulması, esasına dayanmış bir vaziyette vefat etmesi ve cinlerin bastonu kurt yiyip yere yıkılana kadar ölümünü faketmiş olmamaları, sihirle uğraşmadığı, doğru hüküm verdiği hususları Kur'ân-ı Kerim'de anlatılmıştır.⁵⁸

Hz. Süleymân kıssasını okurken üzerinde yoğunlaşmamız gereken konu Kur'ân'ın anlatım sanatı dâhilinde vermek istediği mesajlara odaklanmak gerektiğini hatırlatmak ister ve bu yaklaşımla Hz. Süleymân kıssasından çıkarabileceğimiz değerleri ortaya koymak isteriz. Kur'ân-ı Kerim yedi değişik sûrede on altı yerde isim olarak Hz. Süleymân'dan bahsetmiştir. Şimdi Hz. Süleymânın Kur'ân-ı Kerim'de zikredildiği ayetleri inceleyelim.

Bakara 2/102: Süleymân'ın hükümranlılığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleymân (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme" demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi.

Nisâ 4/163: Biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyetmiştik. Davûd'a da Zebûr vermiştik.

En'am 6/84: "Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nûh'u da hidayete erdirmiştik. Züriyetinden Dâvud'u, Süleymân'ı, Eyyub'u, Yûsufu, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız."

Enbiyâ 21/78-82: Biz hüküm vermeyi Süleymân'a kavratmıştık. Zaten her birine hükümrancılık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tespih etmeleri için dağları ve

⁵⁷ Işık, "Hz. Süleymân Kıssası'nın Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'teki Benzer Yönleri ve Tahlili", s. 233

⁵⁸ Enbiyâ, 21/81; Neml, 27/16-19, 20,28; Sebe', 34/12; Sâd, 38/36.

kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik. "Bir de Dâvûd'a, sizin için, zırh yapma sanatını öğrettik ki, savaşlarınızda sizi korusun. Şimdi siz şükrediyor musunuz? Süleymân'ın hizmetine de güçlü esen rüzgârı verdik. Rüzgâr, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere eser giderdi. Biz her şeyi hakkıyla biliniz. Bir de şeytanlardan, Süleymân için dalgıçlık eden ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik. Hep onları zapteden bizdik.

Neml 27/15-44: Andolsun! Biz Dâvûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar, "Hamd, bizi mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur" dediler. (15)Süleymân, Dâvûd'a varis oldu ve, Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur" dedi. (16)Süleymân'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı. (17)Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi. (18)Süleymân, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: "Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!" (19)Süleymân kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?" (20)"Bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirmedikçe kesinlikle onu ağır bir şekilde cezalandıracağım, ya da kafasını keseceğim." (21)Derken Hüdhüd çok beklemeyi, çıkageldi ve (Süleymân'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim." (22)"Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm." (23)"Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de onlar doğru yolu bulamıyorlar." (24)"Göklerde ve yerde gizli olanı ortaya çıkaran, sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onları yoldan çıkarmış.)" (25)Allah kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır. Büyük Arş'ın Rabbidir. (26)Süleymân,

Hüdhüd'e şöyle dedi: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz." (27)"Benim şu mektubumu götür onlara at, sonra da yanlarından ayrıl ve ne sonuca varacaklarına bak." (28)Sebe kraliçesi Belkıs dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup atıldı." (29)"Mektup Süleymân'dan gelmiştir. O, "Bismillahirrahmânirrahîm" diye başlamakta ve içinde 'Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin' denilmektedir." (30-31)"Ey ileri gelenler! Durumum hakkında bana görüş bildirin. Sizler yanımda bulunmadıkça hiçbir işe kesin olarak karar vermem." (32)Dediler ki: "Biz güçlü kimseleriz ve çetin savaşçılarız. Emir senin. Ne emredeceğini düşün." (33)(Kraliçe Belkıs) şöyle dedi: "Krallar bir memleketi girdi mi, orayı harap ederler ve halkının ileri gelenlerini zelil hale getirirler. İşte onlar böyle yaparlar." (34)"Ben onlara bir hediye gönderip elçilerin ne haber ile döneceklerine bakacağım." (35)(Elçilerin sözcüsü) Süleymân'ın huzuruna gelince, Süleymân ona şöyle dedi: "Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz." (36)"Sen onlara dön. Andolsun, biz onlara, karşı koyamayacakları ordularla gelir ve onları oradan aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak çıkarırız." (37)Süleymân, "Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?" (38)Cinlerden bir ifrit, "Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim" dedi. (39)Kitaptan bilgisi olan biri, "Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm" dedi. Süleymân tahtı yanında yerleşmiş halde görünce şöyle dedi: "Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir." (40)Süleymân, "Tahtını tanımaz hale getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacaklardan mı olacak?" dedi. (41)Belkıs gelince, "Senin tahtın böyle mi?" Denildi. O da, "Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik" dedi. (4)Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü o inkâr eden bir kavimden idi. (43)Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu(zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleymân ona "Bu, (zeminini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. Belkıs, "Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsiye

zulmetmiştim. Şimdi ise Süleymân ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi."(44)

Sebe'34/12-14: Süleymân'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgârı verdik. Erimiş bakır ocağını da ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden çıkarsa ona alevli ateş azabını tattırırız. Cinler Süleymân için dilediği biçimde kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davûd ailesi şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır

Süleymân'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara ancak değneğini yemekte olan bir kurt gösterdi. Süleymân'ın cesedi yıkılınca cinler anladılar ki, eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaktı.

Sâd 38/30-40: Dâvûd'a Süleymân'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.(30)Hani ona akşamüstü bir ayağını tırnağı üstüne dikip uçayağının üzerinde duran çalimli ve soylu atlar sunulmuştu.(31)Süleymân, "Gerçekten ben malı, Rabbimi anmamı sağladığından dolayı çok severim" dedi. Nihayet gözden kaybolup gittikleri zaman, "Onları bana geri getirin" dedi. (Atlar gelince de) bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.(32-33)Andolsun, biz Süleymân'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi.(34)Süleymân, "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümlerlik) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi(35)Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik. Rüzgâr onun emriyle dilediği yere hafif hafif esirdi.(36)Bina ustası olan ve dalgıçlık yapan her bir şeytanı, bukağılara bağlı olarak diğerlerini de, onun emrine verdik.(37-38)"İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen de (istediğine) hesapsızca ver yahut verme" dedik.(39)Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır. (40)

Ayetlerde görüleceği üzere rüzgâr Hz. Süleymân'ın emrindeydi ve o bir aylık uzağa deniz seferleri düzenleyebiliyordu. Çünkü rüzgâr onun gemileri için istediği yönde esiyordu. Emrinde inşaat işlerinde çalıştırdığı binlerce köle ve usta vardı. Allah, Hz. Süleymân'a, bakır madenini bahşetti. Böylece babası Dâvûd'a demiri yumuşatarak savaş malzemeleri yapma sanatını ihsan eden yüce Allah; Süleymân'a da bakır madenini sel gibi akıtarak Dâvûd'dan kalan demircilik sanatının üzerine bakırcılığı da eklemesini sağladı, Böylece bakırcılık gelişti, bina dekorasyonları, heykeller, devasa kazan ve kaplar imal edilmeye başlandı.

Hz. Süleymân'ın, sahip olduğu nimetler arasında atlar da vardı. Ordusunun süvari birliklerini, en iyi cins atlar olduğu bilinen Arap atları ile teçhiz etmişti. Cin ve şeytan olarak isimlendirilen varlıklar Hz. Süleymân'ın emrine verilmişti. Cin ve şeytanların savaş esiri insanlar olduğu da söylenmiştir. Kuşdili öğretilmişti. Kendisine ilim ve kavrayış verilmişti. Kendini Allah'a vermiş güzel bir kuldu.

2.5. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân'ın Muhatap Olduğu Toplumun Özellikleri

Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân'ın baba oğul olması, aynı bölgede ve aynı toplumla muhatap olmaları nedeniyle, her iki peygamberin de muhatap oldukları toplumu tek başlık altında değerlendirmek uygun olacaktır.

Hız. Musa'dan sonra vaat edilmiş topraklar (Arz-ı Mev'ud) Yeşu Peygamber önderliğinde fethedildiğinde Yehova'nın emri ve Hız. Musa'nın talimatları doğrultusunda, ele geçirilen "Arz-ı Mev'ud" İsrailoğullarının on iki boyuna taksim edilmiştir. Bu taksimde Yahuda boyuna düşen yerler arasında Kudüs (Yeruşalim) ve çevresindeki Beytlehem şehri de vardı. Yahuda oğulları boyundan olan Dâvûd'un babası Yese de Kudüs yakınlarındaki kendi boyuna ait Beytlehem'de yerleşmiştir. Hız. Dâvûd, Yahuda'nın Beytlehem kentinden efratlı Yese/İşay adında bir adamın oğlu olarak tanıtılır.⁵⁹

Arz-ı Mev'ud Yeşu Peygamber önderliğinde fethedilen Arz-ı Mev'ud, İsrailoğullarının on iki boyuna taksim edilmesiyle birlikte göçebelikten yerleşik hayata geçmiş ve büyük krallığın temeli atılmış oluyordu. İsrailoğullarını büyük bir krallığa taşıyan ve o krallığın hükmü altındaki geniş bir coğrafyada kendilerini bir arada tutan üç unsur vardır. Bunlardan birincisi peygamberler, ikincisi krallar, üçüncüsü ise "Ahit Sandığı"dır. Kur'an-ı Kerim'e göre; İsrailoğullarınıbedevîlikten krallık yönetimine ulaştıran üç unsurdan ikisini kendinde toplayan ilk şahsiyet Hız. Dâvûd'dur. Yani Kur'an'a göre, Hız. Dâvûd hem peygamber hem de kraldır. Bu iki önemli unsuru onda toplayan Allah, ona krallığı ihsan etmiştir. Bunun yanı sıra hâkimiyetini sürdürmesi için adalet ve zırhı bahşetmiş bu sayede İsrailoğullarını, Ahit Sandığı'ndaki Hız. Musa'nın emaneti Tevrat ve kendine özel Zebur kitabı örnekliğine dayanan adaletle yöneterek; putperestleri ise zırhın verdiği askeri güçle yenerek otoritesini sağlamıştır.

Hız. Dâvûd, dönemin İsrailoğulları peygamberi Samuel tarafından kral olarak mesh edildikten sonra Yehova'nın çizdiği kader çizgisinde "Arz-ı Mev'ud'da yaşayan İsrailoğulları kralı Saul'un yanında iyi bir yer edinir. Hız. Dâvûd'un, krallığa giden süreçte, Calut Tevrat'taki ismiyle Golyat adındaki Filistinli silahşoru beklenmedik şekilde yenmesi onun krallığa giden yolda önemli bir dönüm noktasıdır.⁶⁰

Tevrat'a göre Hız. Dâvûd otuz yaşında iken tüm İsrailoğullarının krallık tahtına oturur. Tevrat, Dâvûd'un krallığını iki kısma ayırarak sürelerini bildirir. Buna göre

⁵⁹ Tevrat, I. Samuel, 17/12.

⁶⁰ Bakara 2/246-259.

Hebron’da 7 yıl ve Yerus l m’de ölene kadar 33 yıl olmak üzere her iki krallıkta toplam 40 yıl krallık yaptığı belirtilmektedir.⁶¹

Kur’ân-ı Kerim, Hz. Dâvûd’un krallığı hakkında detaylı malumat vermezken onun askeri ve idari konumu hakkında bazı mücmel bilgiler vermektedir. Bu hükümranlığı elde etme ve sürdürmede savaş sanatını en güzel şekilde uyguladığına dair ipuçları da vermektedir. Buna göre Hz. Dâvûd askeri sahada üstünlüğünü, zırh sanatını savaş stratejisinde en güzel şekilde uygulayarak düşmanlarına galip gelebilmiş ve geniş bir coğrafyada hâkimiyet kurmuştur. Askeri yönden güçlü bir yönetime sahipti. Kur’ân-ı Kerim Hz. Dâvûd’un zırh yapma sanatından şöyle bahseder: “Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap...”⁶²

“Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık ş kredecek misiniz?”⁶³ değişik s relerde geçen bu ayet-i kerimelerde, Cenab-ı Hakk’ın, Hz. Dâvûd’u zırh yapımında yönlendirdiği anlaşılmaktadır. “Ona demiri de yumuşatmıştık.” ifadesinde Hz. Dâvûd’un zırh yapımı ameliyesinin mübalağalı olarak işlendiği görülmektedir. Kral Talut zamanında baş gösteren savaş araçları ile ilgili ihtiyaç gittikçe büyümüştü. Çünkü bedevi bir toplum olan  srailoğulları sanat sahibi değildiler. Sanatk r olan toplum Filistinlilerdi ve savaş araç gereçlerini onlar maharetle üretiyorlardı. Savaştaki zırh ve savaş araçlarının konumunu çok iyi gözlemleyen Hz. Dâvûd, Allah’ın inayetiyle bu sahada ilerleme sağlayarak askeri bakımdan düşmanlarına karşı üstünlük sağlamıştır.⁶⁴

Hz. Dâvûd yönetiminin ayakta kalması için adaleti tesis edecek sistemi de kurmuştur. Bunun için yönetimin idari teşkilatlanmasını en ideal şekilde gerçekleştirmiştir Adaleti yerine getirmeye azami dikkat gösteren Hz. Dâvûd’un bu konuda Cenab-ı Hakk tarafından uyarıldığına Kur’ân’dan  rneği şu ayardır:

“Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır.”⁶⁵

Adaleti yerine getirmede Hz. Dâvûd’un  rneklıği Kur’ân-ı Kerim’ de “ortakların davası” ile “koyun sürüsü tarafından telef edilen ekinlik davası” olarak

⁶¹ Tevrat, II. Samuel, 5/1-5.

⁶² Enbiyâ, 21/78.

⁶³ Enbiyâ, 21/80.

⁶⁴ Enbiyâ, 21/80

⁶⁵ Sa’d, 38/23.

geçer.⁶⁶ Hz. Dâvûd'un bir başka önemli faaliyeti ise İsrailoğullarını bir arada tutmak için kullandığı ve peygamberliğinin gereksinimlerinden biri olan Allah'ın, Hz. Musa'ya verdiği yazılı emirlerin bulunduğu "Ahit Sandığı"nı sahihsizlikten kurtararak Kudüs'e getirmesidir. İsrailoğulları açısından çok önemli olan "Ahit Sandığı" aynı zamanda Peygamber Hz. Dâvûd için toplumda tevîdî egemenliğin sağlanması ve devamı açısından yardımcı bir olguydu. Tevrat'ın yanı sıra kendisine Zebur da verilen Dâvûd, böylece çifte desteğe sahip olmuştur. Tevrat'ta "Ahit Sandığı"nın Kudüs'e getirilmesi hakkında da bilgi verilir.⁶⁷

Hz. Dâvûd kırk yıl krallık yaptıktan sonra vefat eder. Tevrat'ta Hz. Dâvûd'un ölümü şu ifadelerle anlatılmaktadır: "Yesse/İşay oğlu Dâvûd bütün İsrail'de krallık yaptı. Güzel bir yaşlılık döneminde öldü. Zenginlik, onur dolu günler yaşadı. Yerine oğlu Süleymân kral oldu."⁶⁸

Hz. Süleymân, Kral Dâvûd ile Batşeba'nın oğlu ve İsrail Krallığı'nın üçüncü kralıdır. Kudüs kentindeki büyük tapınağı inşa etmiştir. Kuran'da nebi (peygamber) olarak zikredilir. Hristiyan inancında yasa koyucu ve kral olarak saygı görür. İsrailoğullarının, Hz. Süleymân döneminde çağdaşlarını teknoloji alanında da geri bırakmış olduklarına dikkat çekilmiştir. Bütün bu hususları, Hz. Süleymân'ın isminin bizzat geçtiği âyetlerde, kendisine saltanat ve peygamberliğin miras kalışı, hakemlik olayı, nimetlerin geçici bir süre geri alınıp denenmesi, çeşitli varlıkların ve madenlerin emrine âmâde kılınması, kuşdiline öğretilmesi, bütün bu nimetlere karşı şükredip, taşkınlık yapmaması, Hüdhüd ve Belkıs olayı, mabedin inşası ve vefatı gibi kıssaların tamamlayıcı unsurlarını, geçtiği yerlerde görmek mümkündür."⁶⁹

Kendisine saltanat ve peygamberlik verilen Hz. Süleymân rûzgâr, ins ve cinnin emrine verilmesi gibi birçok imkân ve nimete mazhar olmuştur. Daha sonra da verilen taht ve saltanat gibi bir takım nimetler, belirli bir süre elinden alınmak suretiyle bir imtihana tâbi tutulmuştur.

Son olarak, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân peygamberin muhatap olduğu Yahudi kişiliğinin belirgin özelliklerinden söz etmek herhalde yerinde olacaktır.

Bu kişiliğin bazı özellikleri:

⁶⁶ Sa'd, 38/20-24; Enbiyâ, 21/78.

⁶⁷ Tevrat, II. Samuel, 6/16-17; I. Tarihler, 13/8.

⁶⁸ Tevrat, I. Tarihler, 29/26-28; I. Krallar, 2/11.

⁶⁹ Ömer Özsoy ve İlhami Güler, *Konularına Göre Sistematik Kur'an Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara 1996, s. 813.

1. Günahkâr ve tahrif edici olmaları.
2. Fesat çıkarıcı ve şehvani olmaları.
3. Kâfir ve ayetleri yalanlayıcı olmaları.
5. Emir ve yasaklara karşı çeşitli hilelere başvuran yapıya sahip olmaları.
6. Ahitlerini bozan hain bir tabiata sahip olmaları.
7. Tartışmaya düşkün bir tabiata sahip olmaları.
8. Sabırsız olmaları.
9. Korkak olmaları.
10. Üstün ırk iddiasında olmaları.

Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân İsrailoğllarına muhatap olmaları dolayısıyla Yahudi toplumun özellikleri bu iki peygamberin muhatap oldukları toplumun özellikleri diye zikredilebilir. Çalışmamızın bu bölümünde Hz. Dâvut ve Hz. Süleymân ile ilgili bilgiler verilmiş isimlerinin Kur'an'da zikredilen ayetleri ve muhatap oldukları toplumun özelliklerini değerlendirmeye çalıştık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN HZ. DÂVÛD VE HZ. SÜLEYMAN KISSALARINDA YER ALAN OLUMLU DEĞERLER VE OLUMSUZ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

3.1. Değer Kavramı

Değer kavramı ekonomiden felsefeye, sosyolojiden psikolojiye, siyasal bilimlerden ilahiyata kadar birçok bilim alanı tarafından kullanılmaktadır. Bu kadar çok kullanılması, değer kavramına birçok anlam katmıştır. Ancak burada araştırma konusunun amacı ve sınırları doğrultusunda bir tanımlama ortaya koymaya çalışacağız.

“Değer kelimesi çok geniş bir anlam yelpazesine sahip olmakla birlikte, bu kavram iyi, uygun, istenilen ve değerli olarak kabul edilen olgular veya konular (para, mücevher, şöhret, güç, başarı vs.) için kullanıldığı gibi insanların beğenip kabul ettiği ve önem verdiği inançları içine alan bir kavram olarak da tanımlanmaktadır. Bununla birlikte değer kavramı, bazen iyi olarak kabul edilen somut bir faaliyeti, bazen de iyi ve güzel olanın soyut karakterine yapılan bir atfı içermektedir Değer kavramı, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı ve bedel olarak açıklanmaktadır.”⁷⁰

Bir durumu diğerine tercih etme eğilimi şeklinde de tarif edilen değer bu yönü itibarıyla nazari/teorik olmaktan öte ameli/pratik alanla ilgili olduğu da söylenmektedir.⁷¹ Değer; insanı kıymetli kılan, sahip olduğu üstün vasıflar ve donanımlardır. Bu donanımlar insanın ileride benliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için insan belli başlı değerlerinin farkına varmalı, kendisi için gerekli olan değerleri kazanmalı, bunları benimsemeli ve bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirdikten sonra davranışa

⁷⁰ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 607.

⁷¹ Halil Kılıç, *Kur'an'da Hz. Nuh Kısasının Değerler Eğitimi Açısından Yorumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2014, s. 69.

dönüştürmelidir. Hayat boyu devam edecek bu değer kazanma/kazandırma aşamalarına değerler eğitimi denilmektedir.⁷²

3.1.1. Değerler Eğitimi

Değerler, eğitim aracılığıyla, gelecek nesillerin, kendilerine ve yaşadığı toplumlara yararlı olacak, temel davranışları kazanmalarına yardımcı olur. Değerler eğitimiyle asıl amaç insanın doğuştan getirdiği güzel tarafını ortaya çıkarmak, kişiliğini her yönüyle geliştirmek, kişiyi ve toplumu ahlaksızlıktan ve bu şekilde onu erdemlerle dolu bir hayata taşımaktır. Böyle bir maksatla yola çıkanlar aslında bilgi ve değer arasındaki dengeyi kurmak ister. Bu denge toplumdaki bireyleri donanımlı hale getirerek insani, ahlaki, sosyal ve kültürel değerlerle olgunluğa eriştirir.⁷³ İnsanın kişiliğinin belirginleşmesi ve ahlaki olgunlaşmanın sağlanabilmesi için başta ailesi olmak üzere okuduğu okulun, çocuğun yetişmesinde etkili olabilecek çevrenin, çocuğun yanında yetiştiği büyüklerin önemi bir hayli büyüktür. Bu sebeple toplumdaki tüm yetişkin bireylerin bu konuda hassas davranması, değerlerin ve eğitiminin önemini kavraması lazımdır. Burada daha fazla görev ailelere, topluma, okula ve öğretmenlere düşmektedir.

3.1.2. Değerler Eğitiminde Dini Hikâyelerin Önemi

Dini hikâyeler diyebileceğimiz kıssalarla ilgili temel konulara çalışmamızın birinci bölümünde yer verdiğimizden dolayı burada aynı konulara değinmeyeceğiz. Kur'ân kıssaları içerisinde yer alan ve tez konumuz olan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarını ise çalışmamızın ikinci bölümünde incelemiştik. Tezimizin temel konusu olan “ Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarının Değerler Eğitimi Açısından Tahlili” konusuna geçmeden önce genel olarak “kıssalar/dini hikâyelerin değerler eğitimindeki yeri” konusuna değineceğiz.

“Günümüz eğitiminin amaçlarından biri de çocuğun yaşamın anlamını bulmasını sağlamaktır. Ben nereden geldim, doğum nedir, ölüm nedir, gibi karmaşık sorulara çocuğun zamanla tutarlı yanıtlar bulması gerekir. Ne var ki sağlıklı bir kişinin gelişimi için yaşama, yaşamının anlamına ilişkin sorulara cevaplar bulma zorunluluğu vardır. Bu gibi bilgileri hazır ve paketlenmiş olarak bir kitaptan ya da yetişkinlerden öğrenmesi de olanaksızdır. Aynı zamanda değerlerin edinilmesi olarak

⁷² Ertuğrul Yaman, *Değerler Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s. 18.

⁷³ Aydın Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2014, ss. 16-17.

da görebileceğimiz bu süreçte nitelikli hikâyelerin çocuğa büyük katkısı olacaktır. Hikâyelerde ele alınan konular, bir bakıma çocuğun iç sorunlarına, gerilimlerine gönderme yaparken dolaylı bir yoldan çocuğun dünyasına girer. Bu açıdan çocuk bilincine varmadan kendini hikâyede bulur.”⁷⁴

“Hikâye ile eğitim yaklaşımı, genelde eğitim yürütülecek olanlar için özelde de din ve ahlak eğitimi için sahip olduğumuz yöntemlerin en etkililerindendir. Çünkü hikâye, eğitimde önemli bir yeri olan örnek alma ve özdeşleştirmenin sağlanabilmesi için önemli bir araçtır. Bir konunun soyut biçimde anlatılması ya da soyut kavramların yine soyut olarak anlatılması bir diğer ifadeyle anlatılan konunun yaşanılabilir nitelikte örneklendirilmeden sunulması, öğrenmeyi geciktirir. Özellikle büyüme evrelerine göre anlama ve öğrenme seviyesi bu durumu daha belirgin hale getirir. Bu yüzden hikâye, hem soyut kavramların anlaşılması, hem de anlatılan konunun somut örneklerle ifade edilmesi açısından farklı bir önem taşımaktadır.”⁷⁵

3.1.3. Değerler Eğitiminde Kur’ân Kıssalarının Yeri

Kur’ân-ı Kerim’in muhtevası içerisindeki önemli bir yere sahip olan konulardan birisi de şüphesiz geçmişte yaşamış olan milletler, Allah’ın birliğini dinini anlatma mücadelesinde bulunan peygamberler ve bazı önemli tarihi olaylar anlatan kıssalardır. Kur’ân kıssalarında anlatılanlar, özellikle çocuk ve gençlerin manevi hayatını ve ruhi tecrübelerinin gelişimini olumlu etkiler. Kıssalarda geçen kişiler, gencin iç dünyasına işleyerek onların benliğinin bir parçası haline gelir. Bu nedenle çocuk veya genç ve hayatın her dönemindeki insanlar, kıssanın kahramanına özenerek onlar gibi davranmaya çalışır.

“Kıssalar diliyle Kur’ân-ı Kerim’in muhtevasındaki manalar tecrübi olaylarla anlamlı bir surette, adeta gözlere seyrettirilir. Kulaklara işittirilir. Allah’ın insanlara bildirmek istediği yüksek manalar akli başındakilerin idrakine kolayca sunulur. Gerçek olaylar suretinde bu manaları şuuru iyice yerleştiren insan için Kur’ân-ı Kerim’le bağdaşmayan durumlar karşısında kıssalardaki sahneler adeta canlı tablolar, fotoğraflar halinde olumlu yönde birer uyarıcı ve ikaz edici unsurlar olarak film şeridi gibi gözler önüne gelir, hafıza ve hayalin önünden geçerler.”⁷⁶

⁷⁴ Selahattin Düzgün, *Çağdaş Çocuk Yazını*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, ss. 35-36.

⁷⁵ Muhiddin Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Biryöntem Olarak Hikâye”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2006, s. 237.

⁷⁶ Şengül, *Kur’an Kıssaları Üzerine*, s. 28.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kur'an kıssaları insanların değerlerinin oluşmasında büyük önem sahibidir. Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak ve gazabına sebep olacak birçok husus somut hale getirilerek insanların uyarılmasını sağlar.

3.2. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman Kıssalarındaki Emir ve Tavsiye Edilen Değerler

Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarında ele alınan ve inananlara değer katacak olan rabbimizin bizlere olan uyarılarını bu bölümde anlatmaya çalışacağız. Kur'ân'ın bazı yerlerinde Süleymân Peygamber, babası Hz. Dâvûd ile beraber anılmaktadır. Enbiya 21/78-79, Sebe' 34/10-14, Sâd 38/17-40, Neml 15-16'da Hz. Dâvûd'un olgusu çok kısa ve oğlu Süleymân peygamberin olgusuna bağlı olarak geçmektedir.⁷⁷ Bu sebeple kıssalarda konu edilen değerleri birlikte değerlendirip başlıklar halinde âyetler ışığında ele alıp aşağıda açıklayacağız.

3.2.1. Adaletli Olmak

Adâlet, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak (Allah hakkında kullanıldığında ‘şirk koşmak’)” gibi mânalara gelen bir masdar-isimdir. Yine aynı kökten bir masdar-isim olan ve “orta yol, istikamet, eş, benzer, misil, bir şeyin karşılığı” gibi mânalara gelen adl kelimesi, sıfat olarak kullanıldığında âdil ile eş anlamlı olup aynı zamanda Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biridir.⁷⁸

Hz. Dâvûd'un ve Hz. Süleymân'ın hükümdar peygamber olmaları ve hükümdarın en önemli özelliklerinden biri adaletle hükmediyor olmasıdır. Dolayısıyla çalışmamızın bu aşamasında ilk olarak, Hz. Dâvûd Hz. Süleymân kıssalarında geçen Adalet değerini, adil olmak ve adaletle hükmetmekle ilgili noktaları ele alarak, bu hususlara dair vurgulanan Kur'an'i mesajları ortaya koymaya çalışacağız. Adalet, devleti ayakta tutan en önemli yapı taşlarından bir tanesidir. Adaletin olmadığı bir toplumda zalimane kararlar hüküm sürecektir ki bu, devlet düzenini, yönetimini temelden sarsacak bir durumdur. Adaletin uygulanabilmesi için devleti yöneten kimsenin, yani hükümdarın, adaletin takipçisi olması gerekir. Tam da bu noktada Hz. Dâvûd örneği karşımıza çıkmaktadır. Zira O, halk arasındaki

⁷⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, C. XIV, s. 200.

⁷⁸ Mustafa Çağrıçı “Adalet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002 s. 344.

davalara bizzat kendisi bakarak adaleti ilk elden tahakkuk ettiren bir hükümdardır.⁷⁹ Hz. Dâvûd'un bizzat baktığı davalar, Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilmektedir.⁸⁰ İşte adaleti yerine getirmede Hz. Dâvûd'un örnekliği Kur'ân'da şöyle kıssa edilmektedir:

Hz. Dâvûd'un yaşamının bir bölümünün kıssası olan bu pasaj aslında kıyamete kadar bütün insanlığa ve bilhassa inananlara adalet dersi sunmaktadır. İki davalının ağzından Hz. Dâvûd'a “şimdi aramızda adaletle karar ver, doğrudan ayrılma” demeleri, Davaya hükmeden Hz. Dâvûd'un sonrasında anladığı gibi kendi aleyhine de olsa adaletle hükmetmiş olması bizlere adalet dersi vermektedir. Bu davaların zikredilmesinin hemen akabinde Hz. Dâvûd'a hitaben gelen Kur'ân ayeti, O'nun şahsında, adaleti tahakkuk ettirmek konumunda bulunan tüm hâkimler hakemler ve hüküm verenler için çarpıcı dersler ihtiva etmektedir.

Ey Dâvûd; seni gerçekten yeryüzüne halife kıldık. O halde insanlar arasında hak ile hükmet. Hevâ ve hevese uyma ki bu, seni Allah'ın yolundan saptırır. Şüphesiz ki Allah'ın yolundan sapanlara; onlara hesap gününü unuttuklarından ötürü, şiddetli bir azab vardır.⁸¹

Kur'ân'ı Kerim'de verilen bir başka örnekte, Hz. Dâvûd ve oğlu Hz. Süleymân'ın adaletle hüküm verme işlevinden şu şekilde bahsedilmiştir. Rivayete göre; “bir koyun sürüsü geceleyin komşunun tarlasına girerek oradaki ekini tahrip eder; ekin sahibi zararın telafisi için mahkemeye başvurur. Bu davaya bakan Hz. Davûd ile oğlu Süleymân, farklı hükümler verirler. Hz. Dâvûd, tahrip edilen ekinin kıymetinin, koyunların kıymetine denk olduğu kanaatine vararak koyunların tazminat olarak ekin sahibine verilmesine hükmeder. Hz. Süleymân ise bu cezayı ağır bularak, hükmün değiştirilmesini teklif eder. Ona göre tarladaki zarar koyunlardan elde edilecek gelirle ödenebilir; bu sebeple hükmün şöyle olması gerekir: Tarla koyun sahiplerine verilmeli, onlar, ziyandan önceki haline gelinceye kadar tarlanın bakımını üstlenmelidir. Koyunlar da tarla sahibine verilmeli, o da tarlası ziyandan önceki haline gelinceye kadar bu koyunların sütünden, yününden ve kuzularından yararlanmalıdır. Nihayet tarla sahibinin zararı karşılanınca tarla ve koyunlar

⁷⁹ Bilal Atik, *Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd a.s. ve Süleymân a.s. Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 120.

⁸⁰ Enbiyâ, 21/78; Sâd, 38/21-25.

⁸¹ Sâd, 38/26.

sahiplerine iade edilmelidir. Hz. Dâvûd, oğlunun bu çözümünü beğenir, kendi görüşünden vazgeçer.”⁸²

İnsan, tabiatı gereği sosyal bir varlıktır. Hayatını sürdürebilmesi için toplumlar halinde yaşamaya ihtiyacı vardır. Bu anlamda insanın, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için diğer insanlarla ilişki içerisinde olması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Birbirleriyle ilişki içerisinde olan insanlar arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkması ise gayet doğaldır. Bu noktada insanlar arasındaki anlaşmazlıkları giderebilmek için öncelikle adaleti temin edecek evrensel prensiplere ihtiyaç vardır. Çünkü gündelik değerlendirmelerle adalet dağıtmak mümkün değildir.

Yüce Allah (c.c.) Hz. Âdem’den başlayıp Kur’an-ı Kerim ile son bulan vahiy yoluyla adaleti tesis edecek evrensel prensipleri insanlara bildirmiştir. İşte bu noktada Allah’ın bildirmiş olduğu evrensel prensiplerle insanlar arasında hüküm verecek ve hükmünü infaz etme gücüne sahip olacak bir hükümdar ihtiyacı doğmaktadır ki adaletli yönetim sağlayabilsin.

Muhakkakki böylesine hassas bir noktada bulunan hükümdarın hükümlerinin, ilahî prensipler doğrultusunda değil de hevesine göre olması büyük kayıplara yol açacaktır.⁸³ Çünkü adaletin bulunmadığı yerde zalimlik, sömürü, haksızlık ve anarşi olur.

Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Tutasınız diye size öğüt verir.⁸⁴

Ayetlerde emredilen “adalet” kavramının kapsamı oldukça geniştir. Hayatın her safhasında, davranışlarda, hüküm ve karar vermede, insanların haklarını vermede, sevmeye ve ilgi göstermede, yönetim ve eğitimde, dosdoğru hareket etmek, düzgünce iş yapmak, herkesin hakkını vermek veya bir şeyi ait olduğu yere koymak adalettir. İnsanların renklerinden, kültür ve eğitim düzeylerinden, ırklarından veya geldikleri bölgelerinden, toplumsal statüleri açısından dolayı farklı davranmamak, haklarına tecavüz etmemektir. Kur’ân’ın emrine göre mü’minler, bütün davranışlarında adaletli olmak zorundadırlar.

⁸² Hayrettin Karaman, vd. *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri*, C. III, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, ss. 692-693.

⁸³ Atik, *Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd a.s. ve Süleymân a.s. Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 120.

⁸⁴ Nahl 16/90.

3.2.2. Şükretmek

Sözlükte, “yapılan iyiliği bilmek ve onu yaymak, iyilik edeni iyiliğiyle övmek; minnettarlık” anlamındaki şükr terim olarak “Allah’tan veya insanlardan gelen nimet ve iyilikten dolayı minnettarlığını ifade etme, nimete söz ve fiille mukabelede bulunma, Allah’a itaat edip günah işlemekten uzak durmak suretiyle nimetin gereğini yapma” şeklinde tanımlanmıştır⁸⁵

Yüce Allah (c.c.) Hz. Dâvûd’a ve Hz. Süleymân’a birçok nimetler vermiştir. Başta peygamberlik ve ilim olmak üzere, muhteşem bir saltanatın yanı sıra onları olağanüstü güç ve yeteneklerle donatmıştır. Bu büyük nimetlere mazhar kılınan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân’ın, Allah’a olan şükrünü nasıl eda ettiklerini anlamak, şükrü anlama noktasında atılacak büyük bir adımdır. Bu yüzden Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları, Allah’a şükür konusunda Kur’ân muhatapları için önemli bir örneği ortaya koymaktadırlar. Kur’ân’ın geneli ele alındığında, şükür ile ilgili ayetlerin çokluğu bu hususun önemine işaret etmektedir.⁸⁶ Yaygın anlamıyla şükür, iyilik yapan kimseye yaptığı iyilik sebebiyle övgüde bulunmandır.⁸⁷ Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân da kendilerine verilen sayısız nimetlere şükür ve tevazu ile mukabele etmişlerdir. Zira Kur’ân’da, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları anlatılırken, onlara bahşedilen nimetleri sayan âyetlerin hemen akabinde, onların bu nimetlere nasıl şükrettikleri dile getirilmiştir.⁸⁸

*“Andolsun biz, Dâvûd’a da Süleymân’a da bir ilim verdik. Onlar şöyle dediler: Bizi, mü’min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a hamd olsun”*⁸⁹ ayetinden Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân hamd ederek şükür görevini yerine getiren kişiler olduğunu görüyoruz. Bu ayet Hz. Dâvûd ile Hz. Süleymân’ın eriştikleri nimetlerden dolayı Allah (c.c.) hamd ve senada bulunmuş olduklarını bildiriyor. Hz. Süleymân ne kadar muhterem bir zata mirasçı, ne kadar çeşitli mahlûkattan meydana gelen ordulara kavuşmuş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Allah Kur’ân-ı Kerim’in hikmet sahibi ve her şeyi bilen zatı tarafından indirilmekte olduğunu bir başka delil ile de bildirmek için iki büyük Peygambere ait mühim bir kıssa pek edebi bir şekilde

⁸⁵ Mustafa Çağrırcı “Şükür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 259.

⁸⁶ Bakara, 2/52, 56, 152, 158; Âl-i İmrân, 3/123, 144; Nisâ’, 4/147; Mâide, 5/6, 89; En‘âm, 6/53, 63 vd.

⁸⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmi‘ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, C. II, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2010, s. 105.

⁸⁸ Enbiyâ, 21/80; Neml, 27/15, 16, 19, 40; Sebe’ 34/13.

⁸⁹ Neml, 27/15.

beyan ediyor ve bu kıssanın ehemmiyetine işaret için yüce zatına yemin ederek şöyle buyuruyor:

And olsun ki, Dâvud’a ve oğlu Süleymân’a bir ilim verdik onları dinî hükümlere ait, bir nice hakikatlara dair, şânlarına lâayık bir bilgiye kavuşturduk. Onlar da bu ilâhî ihšana şükür ettiler.⁹⁰

Bu iki peygamberin ulaştıkları nimetlerden dolayı Cenab-ı Hakka hamdetmeleri, bütün insanlık için uyulması gereken bir örneklik, bir kulluk dersi vermek hikmetini içermektedir. Kişi eriştiği bir nimetin, ilim ve bilginin değerini bilmelidir, onu kendisine ihsan buyuran merhamet sahibi yaratıcıya şükürde bulunmalıdır. Böyle bir hamd ve şükür, nimetin artmasına ve Allah’ın rızasının kazanılmasına bir vesile olmuş olur.

3.2.3. Tevbe Etmek

Arapça’da tevbe (tevb, metâb) “geri dönmek, rücû etmek, dönüş yapmak” anlamındadır ve “dinde yerilmiş şeyleri terkedip övgüye lâayık olanlara yönelme” biçiminde tanımlanır. Naslarda tevbenin ve anlam yakınlığı içinde bulunduğu “rücû, inâbe, evbe, gufrân” ve af kavramlarının kullanılışı göz önünde bulundurulduğunda tevbenin fitratın oluşması safhasında vermiş olduğu sözü hatırlayıp Allah ile kul arasında yapılan ahit tazelenmesini veya her insanın fitrat çizgisine dönmesini ve onu korumasını ifade ettiği anlaşılır. Çünkü kul fitratında mevcut olan şuurdan zaman zaman uzaklaşmakta veya bunu tamamen unutmaktadır.⁹¹

Hiz. Dâvûd ve Hiz. Süleymân kıssalarında tevbeye dair anlatımlar bulunmaktadır. Hiz. Dâvûd ve Hiz. Süleymân’ın, peygamber olmalarına ve kendilerinden görünen bir günah işledikleri beyan edilmemesine rağmen daima Allah’a yönelip tevbe ve istiğfarda bulundukları Kur’ân’da anlatılmaktadır. Hiz. Dâvûd’un tevbesine Sâd suresi ilgili ayetlerinde şöyle değinilmiştir:

Ey Muhammed! Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Dâvûd’u hatırla. O, Allah’a çok yönelen bir kimse idi. Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Dâvûd’un emrine verdik. Onların her biri Allah’a yönelmişlerdi. Biz Dâvûd’un mülkünü güçlendirdik, ona hikmet ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği verdik. Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi. Hani Dâvûd’un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, “Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hükmet. Zulmetme ve bizi hak yola ilet” dediler. İçlerinden biri şöyle dedi: Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken “Onu da bana ver” dedi ve tartışmada beni bastırdı. Dâvûd dedi ki:

⁹⁰ Neml, 27/15

⁹¹ Bekir Topaloğlu, “Tevbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 279.

"Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır. Dâvûd bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi. Biz de bunu ona bağışladık. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır."⁹²

Dâvud (a.s) o davacıların çıkıp gitmelerini müteakip, onların maksatlarını ve davalarında samimi olup olmadıklarını biraz düşününce onların vaziyetlerinden şüpheye düştü, sandı ki: muhakkak biz O'nu Hz. Dâvud'u bir imtihana bir denemeye tâbi tutmuş olduk. Böylece adeta aykırı bir hâdisenin, öyle meçhul kimselerin huzuruna ansızın girmelerinin ani bir imtihan olduğunu sanıverdi. (Hemen Rab'binden af dileğinde bulundu Yarabbi! Eğer bu hususta bir kusurum bulundu ise beni affet diye rica ve niyâza başladı. Ve rükû edici olarak yere kapandı. Yani, kulluk secdesine vardı. Allah'ın himayesine sığınmak istedi. Hak'ka yöneldi Şayet kendisinden en küçük bir günah çıkmış ise ondan dolayı tövbekâr olarak Allah'ın affına sığındı."⁹³

Hz. Süleymân'ın aşağıdaki ayette bu şekilde anlatılmasında tevbeye dair bir örnektir.

Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver. Şüphesiz Sen, dâimâ bağışta bulunansın." dedi.⁹⁴

Hz. Süleymân kimsenin muktedir olamayacağı güçlerin kendisine verilmesini istemesi, tefâhür (övünmek) için değildi. Zamanındaki zâlim pâdişahları zelîl etmek içindi. Çünkü devrindeki pâdişahlar, gurur ve kibir içinde zulmediyorlardı.

Fahreddîn Râzî, Hz.Süleymân'ın duâsına şöyle bir mânâ vermiştir:

"Rabbim! Bana öyle şanlı bir mülk ver ki, ben ona kavuşup öldükten sonra «Dünyâ mülkünün vefâsı olsaydı, Süleymân'a olurdu!» denilsin de, kimsenin dünyâ saltanatına hırs ve râğbeti kalmasın!"

Buradan çıkarmamız gereken değer Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân bir peygamber oldukları halde tevbe ediyor olmaları inanlar için bir örnektir.

3.2.4. Çalışmak ve Başarılı Olmak

Kur'ân-ı Kerîm'de çalışma ve başarı konusunda birçok ayet-i kerime bulunmaktadır. Başarı, insanların yaşamak istedikleri en önemli ve güzel duygulardan biridir. Toplumda kabul görülmenin şartlarından birisi de başarılı birey olmaktır. Başarılı olmak için çalışmak şarttır. İnsan, gerek bu dünyada, gerekse öteki dünyada, ancak kendi çalışmalarının karşılığını görecektir.

İnsan ne ekerse onu biçer, ekmeden biçmek olmaz. Bu husus, Allah'ın Kur'ân aracılığı ile biz kullarına bildirdiği ilahi bir kanundur. Öyle ki, Allah'ı zikir ve ibadet

⁹² Sâd, 38/17, 24, 25, 30, 34-40.

⁹³ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Mealî Alisi ve Tefsiri*, C. VI, ss. 3028-3029.

⁹⁴ Sâd, 38/35.

zamanları hariç olmak üzere günün her vaktinde çalışmayı emretmiştir. Bununla ilgili ayetlerden birkaç tanesi şu şekildedir:

Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.⁹⁵

Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.⁹⁶

Hiz. Dâvûd'a ve Hiz. Süleymân'a kıssalarda peygamberliğin yanı sıra muazzam bir saltanatla birlikte mucizevî nimetler verildiğini görüyoruz. Kur'ân'ın açık beyanına göre Hiz. Dâvûd'a verilen nimetlerden bir tanesi de demircilik ve zırh yapma sanatıdır.

O'na demiri yumuşattık (demiri şekillendirme kudreti verdik) "Bütün bedeni örtecek uzun zırhlar yap, onları dokumada intizama dikkat et ve siz de ey Dâvûd ailesi! Hepiniz faydalı ve makbul işler yapınız, çünkü Ben yaptıklarınızı görüyorum." buyurduk.⁹⁷"Bir de sizi savaşınızın şiddetinden koruması için ona, zırh yapma sanatını öğrettik. Artık bütün bunlar için şükrediyor musunuz?⁹⁸

Bu hususta, Kur'ân muhataplarının üzerinde düşünmesi gereken çok önemli bir hususta Hiz. Dâvûd'un maişetini bu sanattan kazanması ve elinin emeğiyle geçinmesidir. Hiz. Dâvûd, hükümdar olmasına rağmen çalışmış maişetini elinin emeğinden çıkarmış, hanesini de bu şekilde geçindirmiş, krallıkla birlikte gelen mülke tenezzül etmemiş ve kimseye yük olmamıştır. Doğrusu Cenâb-ı Hakk'ın övgüsüne mazhar olan Hiz. Dâvûd'un bu özelliği, övgüye mazhar olan diğer birçok güzelliğini itmam eden ve taçlandıran bir özellik olsa gerektir. ⁹⁹ Hiz. Peygamber (s.a.v) Hiz. Dâvûd'un bu özelliğini zikrederek mü'minlere nasihatte bulunmuştur: "Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir rızık yememiştir. Zira Allah elçisi Hiz. Dâvûd' da elinin emeğini verdi."¹⁰⁰

Hiz. Dâvûd ve Hiz. Süleymân bir hükümdar olarak belki zamanının çoğunu devlet işlerine harcamak durumundaydılar. Bu yüzden devletin gelirlerinden, kendi maişeti için de bir pay tahsis edebilirlerdi ve bu yanlış bir tutum da olmazdı. Ancak buna rağmen Hiz. Dâvûd ve Hiz. Süleymân kamuya ait mülkü kendisi için kullanmaktan kaçınmış, Allah'ın bahşetmesiyle zırh yapma sanatını öğrenmiş ve geçimini bu sanatla temin etmiştir.

⁹⁵ Furkân, 25/47.

⁹⁶ İsrâ', 17/25.

⁹⁷ Sebe, 34/10-11.

⁹⁸ Enbiyâ, 21/80.

⁹⁹ Atik, *Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd a.s. ve Süleymân a.s. Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 156.

¹⁰⁰ Buhârî, *Büyü*, 15; Enbiyâ, 37.

Neticede Kur'ân muhatapları; tıpkı Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân gibi Allah'ın övgüsüne mazhar olmak, rızasına nail olmak için, helal kazanç ile geçimlerini sağlamalı, özellikle de kamu mallarının ve insanların haklarını yeme, insanların sırtından çalışmadan geçinme konusunda son derece hassas olmalıdırlar. Bu ayetlerden çıkarılacak en önemli değer, hem dünya hem de ahiret saadeti Allah'ın verdiği nimkân ölçüsünde çalışıp çabalamaktan geçtiğidir.

3.2.5. İtidal Sahibi olmak

Kur'ân'da, insanın doğal eğilimleri gerçekçi bir şekilde dikkate alınmış, orta yol izleme değerinin bir tezahürü olarak ondan beden ve ruh dengesinde ölçülü eylemlerde bulunması istenmiştir.¹⁰¹

Kur'ân-ı Kerîm'de; *“Sizi insanlara şahit olmanız, Resulün de size şahit olması için orta yol izleyen bir topluluk kıldık.”*¹⁰² denilerek övülmektedir. Orta yol izlemekten kasıt insanın ifrat ile tefrit arasında bir yol izlemesi durumudur. Orta yolu izleme dediğimiz itidal halini Kur'ân'da da görmekteyiz.

Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun denilmesi orta yol izlemenin bir misâlidir.¹⁰³

Harcamalarında israf ya da cimrilik yapmayıp ikisinin ortasında bir yol izlemek Rahman'ın kullarının vasıflarından sayılmıştır.¹⁰⁴

İnsanların birçoğu, din ve dünya hayatını beraber yürütmenin imkânsız olduğunu sanır Çünkü birçoğu nazarında dindar olmak ve ahiret hayatını kazanmak; dünyadan el etek çekmek, ibadet yerlerine kapanmak ve dünyadan nasibini almamakla olur. Bu anlamda mal-mülk edinmeyi ve zenginliği dindarlığın karşıtı olarak gören, zengin olmanın, tam manasıyla mü'min olmaya mani bir durum olduğunu düşünenler de vardır. Bu düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu ortaya koyması bakımından, hem muazzam bir krallığın hükümdarı hem de Allah katında ecir sahibi peygamberler olan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssaları önemli mesajlar içermektedir. Allah Teâlâ, Hz. Dâvûd'a bütün bedeni örtecek zırhlar yapmasını ve bu şekilde savaşın zararlarından korunmalarını emretmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz ilgili ayetlerde, Hz. Dâvûd'a zırh yapma sanatının öğretildiği ve bu şekilde insanların kendilerini savaşın zararlarından korunmalarını sağladığı ifade edilmektedir.

¹⁰¹ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2007, s. 63

¹⁰² Bakara, 2/143.

¹⁰³ İsrâ', 17/ 29.

¹⁰⁴ Furkân, 25/66, Enbiyâ, 21/37.

Dolayısıyla bu ifadelerde; sebeplere riayet ederek öncelikle dünyadaki saadeti temin etmek için çalışmak gerektiği, yapılan yararlı işlerle de ahiret hayatının kazanılacağı Kur'ân muhataplarına mesaj olarak sunulmaktadır. Öyleyse asl olan, dünyadan el etek çekmek suretiyle ahiret için çalışmak değil, sebeplere riayet etmek suretiyle hem dünyayı hem de ahireti kazandıracak güzel işler yapmaktır.

Görüyoruz ki kişi yaşamını hem dünya hem de ahiret odaklı planlayıp gayretini bu şekilde göstermelidir. Kendisini ve ailesini başkasına muhtaç etmemek için dünya hayatında gayreti olacak ancak bu yaşantı da rabbinin emirlerini unutmayıp ahiretten nasibini unutmayacak bu tutumu bir değer olarak hayatına taşımaya çalışacaktır.

3.2.6. İlim Sahibi Olmak

Sözlükte, ilim, “bir şeyin hakikat ve mahiyetini kavrayıp idrak etmek” demektir. İlâhî bir sıfat olarak “Allah’ın gerek duyular âlemine gerekse duyu ötesine ait bütün nesne ve olayları bilmesi” diye tanımlanabilir.¹⁰⁵

Bir hükümdar ve yönetici için ilim sahibi olmanın gerekliliği ortaya koyan şu âyet bizler için ilmin gereği konusunda değerler eğitimi vermektedir.

“*Andolsun ki, Dâvûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. İkisi “Bizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun” dediler.*”¹⁰⁶ Hz. Süleymân’a babası Hz. Dâvûd’a ilmin yanı sıra başta hükümdarlık olmak üzere pek çok nimetler verilmiştir. Fakat söz konusu âyette sadece ve özellikle ilmin zikredilmiş olması, ilmin önemine yapılmış bir vurgudur. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân’ın, mü'min kulların çoğundan üstün kılınmalarının sebebinin onlara verilen ilim ve bu ilmin onları ilmin kaynağını unutturmayıp şükrünü eda etmeleri dolayısıyla olduğu bu âyet bağlamında anlaşılmaktadır.¹⁰⁷

Müfessir Seyyid Kutub’un bu ayeti açıklamaya yönelik ifadeleri, özellikle bu ayetten çıkarılması gereken dersler hususuna ışık tutmaktadır. Bu âyette ilmin türü ve konusu hakkında malumat verilmemektedir. Çünkü ayette ön plana çıkarılmak ve ortaya konmak istenen ilmin içeriği değil kendisidir. Böylece bütün ilimlerin Allah’ın bir bağıışı olduğuna işaret ediliyor. Her ilim sahibine yakışan tutumun o ilmin

¹⁰⁵ Yusuf Şevki Topuz, “Tevazu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 108.

¹⁰⁶ Neml, 27/15.

¹⁰⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gâyb*, C. XXIV, s. 185; Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, C. V, Azim Dağıtım, İstanbul 1992, s. 487.

kaynağını bilmesi, verilen bilgiye karşı Allah’a övgüde bulunarak O’na yönelmesi, bu ilmi bağışlayıp veren Allah’ı hoşnut edecek biçimde onu kullanması gerektiği belirtiliyor. Böyle bir ilim, Allah’ın bir bağışı ve lütfu olarak sahibini Allah’tan uzaklaştırmayacak, kendisine Allah’ı unutturmayacaktır. İnsanın kalbini Rabb’inden uzaklaştıran ilim, yolundan şaşmıştır. Kaynağından ve hedefinden sapmıştır. Sahibine ve insanlara bir fayda sağlayamaz. Onları mutlu edemez. Kötülükten, korkudan, bunalımdan ve yıkımdan başka bir ürün veremez. Zira kaynağından kopmuş, yönünü şaşırmış ve Allah’a giden yoldan sapmıştır.”¹⁰⁸

Hız. Dâvûd ve Hız. Süleymân’ın kendilerine verilen ilimlere şükretmeleri bu ayette ön plana çıkarılmış bir noktadır. Allah’ın vermiş olduğı ilme şükretmek bizzat şükür ifadeleri ile olabileceğı gibi, bu ilimle faydalı işler yapmak suretiyle de olabilir. Nasıl ki Hız. Davut ve Hız. Süleymân kendisine verilen ilimle insanlara faydalı olmuşsa, inananlarda aynı şekilde insanlığın faydasına olucak ilmi talep etmeye gayret etmelidirler.

3.2.7. Mütevazı Olmak

Sözlükte, “kendi itibar ve derecesini düşük görmek, birine boyun eğmek” anlamındaki vaz‘ kökünden türeyen tevâzu‘ kibrin karşıtı olup kişinin başkalarını aşağılayıcı duygu ve davranışlardan kendini arındırmasını ifade eder.¹⁰⁹ Zühd “bir şeye rağbet etmemek, ona karşı ilgisiz davranmak, ondan yüz çevirmek” gibi anlamlara gelir.¹¹⁰

Neml sûresi on beşinci ayetinde, “*Bizi mü’min kullarının çoğundan üstün kılan Allah’a hamdolsun*” ifadesi yer almaktadır. Bu da bize gösteriyor ki Hız. Dâvud ve Hız. Süleymân, kulların tümünden değil bir kısmında üstün kılınmış olduklarını söylemişler ki bu bir tevazü ifadesidir. Böyle demekle kendilerinden daha üstün olan ilim sahiplerinin de bulunduğı gerçeğini ortaya koymuşlardır. “*Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur.*” ayeti de bu hususa işaret etmektedir.¹¹¹

¹⁰⁸ Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. XI, ss. 129-130.

¹⁰⁹ Mustafa Çağrı, “Tevazu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XL, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 583

¹¹⁰ Semih Ceyhan “Tevazu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 533

¹¹¹ Mücadele, 58/11.

Bu durum âlim bir kimsenin, sahip olduğu ilim dolayısıyla her ne kadar bazı kimselerden üstün olsa da, kendisi gibi pek çok faziletli kimselerin bulunduğu inanması gereğini hatırlatmaktadır.¹¹²

Neticede bu âyette; ilim sahibi olan bir kimsenin tevazû sahibi olması gerektiği mesaj olarak Kur'ân muhataplarına sunulmaktadır.

Tevazû şeklinde yorumlanabilecek bir duruma Hz. Süleymân kıssasında da rastlamaktayız. Hz. Süleymân'ın, Sebe' melikesi ile ilgili anlatılan kıssasında, ordusunun bir neferi olan Hüdühüd kuşunun ortadan kaybolmasından sonra şöyle bir haberle geri döndüğü anlatılmaktadır: *“Senin haberdar olmadığın bir hakikate vakıf oldum. Sebe’den sana çok doğru ve mühim bir haber getirdim.”*¹¹³

Buradan anlaşıldığı üzere ilim ve marifetten birçok şeye nail olan Hz. Süleymân'a Hüdühüd'ün bildiği şey gizli kalmıştır. Hüdühüd Hz. Süleymân'ın karşısına, onun bilmediği bilgilerle çıkmıştır. Oysa bu esnada Hz. Süleymân, Hüdühüd'e vereceği cezayı düşünmektedir.¹¹⁴ Çünkü bu kuş, ordunun düzenini bozarak firar etmişti. Bu durumda öncelikle bir ordu komutanı olarak Hz. Süleymân, isyana mahal verecek tutumları engellemek ve isyankârlara karşı sert bir tavır takınmak konumunda olduğu için Hüdühüd'e, ordudaki disiplini ve düzeni sağlamak adına bir ceza vermeyi düşünmüştür.

Böyle bir durumda Hz. Süleymân, mühim haberler getirmesine rağmen, kendisine verilen ilmin büyüklüğüne dayanarak bir kuşun bilgisine itimat etmeyebilir ve ona vereceği cezayı uygulayabilirdi. Fakat Hz. Süleymân böyle yapmamış, getirilen haberi ciddiye alarak; *“bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun”*¹¹⁵ diyerek Hüdühüd'ün getirdiği haberi araştırma gereği hissetmiş, onu cezalandırmamış ve güçlü olduğu halde böyle bir tutum ortaya koymuştur.¹¹⁶ Bu olay, kendini beğenmeyi terk etmek hususunda Kur'ân muhataplarına derin bir uyarıdır. Özellikle de bilgili kimselere arız olabilecek kendini beğenme duygusuna karşı insanı dikkatli olmaya çağıran bir uyarıdır.

¹¹² Vehbe Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, Hamdi Arslan, vd. (Çev.), X. Cilt, Bilimevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 254.

¹¹³ Neml, 27/22-26.

¹¹⁴ Neml, 27/20-21.

¹¹⁵ Neml, 27/27.

¹¹⁶ Kurtubi, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, C. XVI, s. 133.

O zaman ilim sahibi mü'minler, ilimleri ne kadar geniş olursa olsun, ne kadar çok bilgiye muttali olurlarsa olsunlar, her durumda kendilerinden daha iyi bilen birisinin bulunabileceğini unutmamalı ve ilimleri konusunda tevazu sahibi olmalıdırlar. İşte böylece Kur'ân, zikretmiş olduğu kıssalarla mü'min şahsiyetini her yönüyle inşa etmektedir.¹¹⁷ İnananlar buradan kendisine pay çıkarmalı ne konumda olursa olsun muhatabını dikkate almalı ve büyüdükçe küçülmelidir.

3.2.8. Mal - Mülk Sevgisi Konusunda Dikkatli Olmak

Hiz. Davut ve Hiz. Süleymân kıssalarında, mal sevgisine dair Kur'ân muhataplarına dersler verilmektedir. Kıssa şöyle anlatılmaktadır; *“Dâvûd’a Süleymân’ı bahsettik; o ne güzel bir kuldu! Doğrusu o daima Allah’a yönelirdi. Ona bir akşamüstü, çalınmış, cins koşu atları sunulmuştu. Süleymân: Doğrusu ben bu iyi malları, Rabbimi anmayı sağladıkları için severim demişti. Koşup, toz perdesi arkasında kayboldukları zaman, onları bana getirin dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başlamıştı.”*¹¹⁸ Âyetlerden anlaşıldığı üzere Hiz. Süleymân, duruşları ve koşuşları ile seyredenlere zevk veren bu atları izlemiştir. İman dolu sinelere her güzel şey Rabbini anımsattığı gibi, Hiz. Süleymân’a da bu güzel hayvanlar Rabbini hatırlatmış ve *“Doğrusu ben bu iyi malları, Rabbimi anmayı sağladıkları için severim”* demiştir. Kimseye nasip olmayan bir iktidara sahip olan, ancak hiçbir şekilde bu iktidardan dolayı nefesine yenilmeyip, her daim Allah’ın dinine hizmet eden Hiz. Süleymân’ın bu kıssası, mal sevgisini ihtirasa dönüştürüp Allah’tan uzaklaşmak yerine, eserden müessire ulaşmak suretiyle Allah’ı hatırlamaya ve O’nu zikretmeye bir vesile kılmak gerektiği dersini vermektedir.

3.2.9. Yetenekleriyle İnsanlara Hizmet Etmek

Andolsun, Dâvûd’a tarafımızdan bir lütuf verdik. Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin dedik ve (Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm diye vahyettik.¹¹⁹

Biz hüküm vermeyi Süleymân’a kavrattığımız. Zaten her birine hükümlanlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah’ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.¹²⁰

¹¹⁷ Atik, Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd a.s. ve Süleymân a.s. Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar, s. 127.

¹¹⁸ Sâd, 38/30-33.

¹¹⁹ Sebe, 34/10-11.

¹²⁰ Enbiyâ 21/79.

Hız. Davûd'un Hız. Süleymân'ın yeteneklerini ve yöneticilik vasıflarını hayır ve adalet için kullanması övülmüştür. Vasıfları yukarıdaki ayette bahsedilmiştir. Zırh; savaşta inanların zarar görmesini engelleyen bir koruyucudur. Hız. Dâvûd Hız. Süleymân ile ilgili geçen âyetlerde insanların arasında adaletle davranması istenmesi ve Hız. Dâvud'un Hız. Süleymân'ın davalara bakmaları da aynı şekilde elinden geleni insanların hizmetine sunduğunun göstergesidir. İnsanlar bu ayetlerden örnek alıp elinden bir iş geliyorsa insanlığa faydalı hale dönüştürmeli bir değer olarak hayata taşınmalıdır.

3.2.10. Ortalıkta ve Alış Verişlerde Dikkat Etmek

Hız. Dâvûd'un, bir davayı hükme bağlarken söylediği sözler, ortaklık üzerine yapılmış bir değerlendirme olarak Kur'ân'da zikredilmekte ve böylece Kur'ânda inananlara ders verilip dikkat etmesi istenmektedir. *"Dâvûd: "And olsun ki, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçılardan çoğu birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. İnanıp yararlı iş işleyenler bunun dışındadır ki sayıları da ne kadar azdır!" demişti."*¹²¹

Âyette "birbirinin hakkına tecavüz edenler" diye nitelendirilenlerin mal, mülk konusundaki ortaklar olduğunu belirten müfessirler olduğu gibi âyetin manasını daha geniş değerlendirip, bu ifadede sadece ortakların değil birbiriyle alış veriş içerisinde olan arkadaş, dost, yoldaş ve kardeş gibi kimselerin de kastedildiğini dile getiren müfessirler de vardır. Neticede bu görüş sahiplerinin ifade ettiği dost, kardeş, arkadaş gibi kimselerin arasındaki alış veriş hukukunu da ortaklığın ya da ortak kullanımın farklı bir ifadesi olarak görmek mümkün olduğuna göre bu ayetten çıkarılabilecek mesajı genel anlamda ortaklar arasındaki durumlara dair bir vurgulama olarak görülebilir.

Ortak olsun yâda olmasın, insanların pek çoğunun birbirine zulmettiği yadsınamaz bir gerçekken, bu ayette birbirine zulmedenler olarak neden sadece ortakların zikredildiği manidardır. Ortaklık kurmanın İslam dinine göre meşrû olduğu bilinen bir gerçektir. O halde ortakların birbirine zulmeden kimseler olmamaları için taşımaları gereken şartlar söz konusudur ki bu da mezkûr ayetin devamında açıklandığı üzere; iman edip salih amel işleyenlerden olma şartıdır. Bu anlamda iman edip salih amel işleyen ortakların birbirinin hakkına tecavüz

¹²¹ Sâd, 38/24.

etmeyecekleri vurgulanmış olmaktadır. Çünkü böyle insanların, birbirlerine karışmaları, ancak dînî ve gerçek ruhî mutlulukları elde etme maksadıyladır. Dolayısıyla, iman edip salih ameller işleyen kimselerin ortaklığı, münakaşa, çekişme ve hasımlaşma doğuran bir ortaklık olmaz.¹²²

Kişi bu âyetlerde kendisine verilen hatırlatmayı unutmayıp, yaşamında bunu bir erdem olarak örnek alıp ona göre davranmalıdır.

3.2.11. Karar Vermede Aceleci Davranmamak

Yöneticilerin uygulamaları ve çalışanlarıyla ile ilişkilerinde aceleci olmamak, metodik hareket etmek önemli bir değerdir. Acelecilik insan tabiatının en belirgin özelliklerinden bir tanesidir. İnsan, olayların yarar veya zarar getirip getirmeyeceğini hesap etmeksizin hemen gerçekleşmesini ister. Bu hususta Kur’ân’da;

“İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. Size yakında (azaba dair) alametlerimi göstereceğim. Şimdi siz acele etmeyin” buyrulmaktadır.¹²³

Hz. Süleymân kıssasında da hükümdarın aceleci olmaması gerektiğine dair Kur’ân’i mesajlar verilmektedir. Hz. Süleymân Hüdhd’ün getirdiği; Sebe’ halkının güneşe tapmakta olduğu ve şeytanın onları Allah’ın yolundan alıkoyup yaptıklarını onlara güzel gösterdiği şeklindeki haber karşısında bir hükümdar sorumluluğu ile davranmıştır. Hz. Süleymân Hüdhd’ü ne tasdik etmiş ne de tekzip etmiştir. Bilakis bu haberin sıhhatini anlamak için araştırmaya başlamıştır ki bu, adalet sahibi peygamberlerin ve kararlı hükümdarların vasfıdır.¹²⁴

Hz. Süleymân bir mektup yazmak suretiyle Sebe’ melikesini ve onun tebaasını Allah’ın dinine en güzel bir dille davet ederek sistematik bir yöntem izlemiştir. Zira Peygamberimiz (s.a.v) de bu yöntemi kullanmış ve İslam dinine davet etmek için bazı devlet başkanlarına mektuplar göndermiştir. Sebe’ melikesi Hz. Süleymân’ın göndermiş olduğu mektup hakkında halkının ileri gelenlerini bilgilendirirken, “Süleymân’dan bana şerefli bir mektup gönderildi” şeklinde bahsetmiştir. Hz. Süleymân’ın göndermiş olduğu ve Sebe’ melikesinin de halkının ileri gelenlerine açıkladığı bu mektubun, içeriğinden dolayı şerefli olduğu muhtemeldir. Çünkü mektup öncelikle Allah’ın adıyla başlamıştır. Sebe’ melikesi mektubun içeriğini

¹²² Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, C. XXVI, yy., Beyrut ty., s. 197.

¹²³ İsrâ’, 17/11; Enbiyâ, 21/37.

¹²⁴ Kutub, *fî Zilâli'l-Kur’ân*, C. XI, s. 142.

açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır: “Ey ileri gelenler! Bana, Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan ve sakın bana karşı başkaldırmayın ve teslim olarak gelin’ diyen Süleymân’dan gönderilen önemli bir mektup bırakıldı.”¹²⁵

Bu mektubu takip eden olayların neticesinde, Sebe’ melikesi Hz. Süleymân’ın ziyaretine gelmiş ve akabinde de tebaasıyla beraber Allah’a teslim olmuştur. Dolayısıyla bu mektubun, tebliğdeki ince metodu göstermesi bakımından büyük bir öneme haiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu mektup, Allah Tealâ’ya kulluğa davet hususunda yumuşak söz ve öğüt, güzel istirham ve hoş ifadeler ihtiva etmesi, sövme ve lanet ihtiva etmemesi sebebiyle Sebe’ melikesi tarafından değerli bir mektup olarak tavsif edilmiş ve neticede de Sebe’ halkının müslüman oluş serüveninde atılmış ilk adım olmuştur.¹²⁶ Hz. Süleymân, almış olduğu bu haber karşısında acele etmekten kaçınmış ve takip ettiği Kur’âni metodla bir kavmin hidayetine vesile olmuştur. Bu yönüyle Hz. Süleymân, bizlere bir örnek olarak sunulmaktadır. Müslümanlara burada bir davet metodu öğretilmiş ve örnek alınırsa nasıl etkili olunacağı ortaya konulmuştur.

3.2.12. Sabırlı Olmak

Sözlükte, “engellemek, hapsedmek; güçlü ve dirençli olmak” anlamlarındaki sabr kelimesinin ahlâk terimi olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi mânalara geldiği, karşısının ceza‘ (telâş, kaygı, yakınma) olduğu belirtilmektedir.¹²⁷ Sabır, Allah’a itaat ve kulluk konusunda nefsin ve şeytanın olumsuz yönlerini hapsedmek manasına da gelmektedir. Bu da kişinin kendi kendini yönlendirmesine ve tanınmasına olanak sağlar. Sabır nefsin isteklerine karşı durma, boyun eğmeme manasına da gelmektedir. Hz. Dâvûd’un sabrıyla ilgili olarak Hz. Dâvûd kıssası girişinde şöyle buyrulur:

Dediklerine karşı sabret ve kulumuz kuvvet sahibi Dâvud’u hatırla, şüphe yok ki, O, çok Hak’ka yönelen bir zât idi.¹²⁸

Bu âyet Peygamber Efendimize kavminin hoş olmayan sözlerine karşı sabretmesini tavsiye buyuruyor. Habibim! Senin hakkında Kureyş müşriklerinin

¹²⁵ Neml, 27/ 29-31.

¹²⁶ Atik, *Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd a.s. ve Süleymân a.s. Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 130.

¹²⁷ Mustafa Çağrı. “Sabır” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 337.

¹²⁸ Sâd, 38/17.

dediklerine karşı sabırlı ol, bu senin hakkında bir ilâhi imtihandır bir mükâfat vesilesidir. Kulumuz kuvvet sahibi ibadet ve itaat hususunda büyük bir sebât ve kuvvete sahip bulunan Dâvud'u hatırla Onun kıssasını göz önüne al, O'nun da ne kadar kuvvet ve hikmet sahibi iken birçok üzüntülere maruz kalmış ve Allah korkusu ile titreyerek peygamberlik görevini ne kadar güzelce yerine getirmeye çalışmış olduğunu uyulması gereken bir örnek olarak düşün.¹²⁹

Sabır kelimesinin birçok ayette geçiyor olması ve peygamberimize dayanak olarak Hz. Dâvûd'un ayette örnek gösteriliyor oluşu sabır konusunda Hz. Dâvûd'un bu değeri hayatına taşımış olmasını ortaya çıkarıyor bizlerde hayatta mutlu ve umutlu olmak istiyorsak bu güzel erdemi hayatımıza taşımalı ve böylece ayetlerdeki müjdelerle müjdelenmeye çalışmalıyız.

3.3. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman Kıssalarındaki Yasaklanan Tutum ve Davranışlar

Çalışmamızın bu bölümünde Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarında hoşla gitmeyen dikkat edilmesi gereken tutumları yukarda bahsettiğimiz güzelliklerin zıttı olan davranışları ele alacağız. Cenabı Hak kulları için iyiyi de kötüyü ortaya koymuştur. Kişi rabbinin verdiği irade sayesinde tercihini yapar, biz burada Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân kıssalarından çıkarabileceğimiz yasaklanan tutumları inceleyip bir çıkarım ortaya koymaya çalışacağız.

3.3.1. Heva ve Heves Peşinde Koşmak

Arzu, istek, meyil, keyif ve nefis anlamlarına gelen heva nefsin şehvetlere meyli demektir. İnsanoğlu sürekli yeni istekler peşinde koşarken her istek, yeni bir istek doğurmakta ve insan isteklerinin esiri olmaktan başka bir şey yapamamaktadır.¹³⁰ Kuran'daki ayetlerin birçoğunda, nefsin kötü istek ve arzularının toplu ifadesi olarak sunulan heva, insanın kendisini madde sevgisine kaptırıp içgüdü doğrultusunda hareket etmesidir.¹³¹

Kur'ân-ı Kerim tümüyle hevaya uymayı hevayı ilah edinmek olarak değerlendirir; yani hevalarına uyanlar, Allah'ı değil hevalarını ilah edinmiş olmaktadır; bu durum Kuran'da şöyle ifade edilir; *“Nefsinin arzusunu ilâh edinen, Allah'ın; (hâlini) bildiği için saptırdığı ve kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de*

¹²⁹ Bilmen, *Kur'ânı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi Ve Tefsiri*, C. VI, s. 3026.

¹³⁰ H.Emin Sert, *Kur'ân'da İnsan Tipleri Ve Davranışları*, Bilge Yayınları, İstanbul 2004, s. 346.

¹³¹ Sadık Kılıç, *Kur'ân'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınları, Konya 1984. s. 254.

perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?”¹³²

Nefsi yaratan Allah'tır. Onun zaaflarına, içine ve sırlarına hakkıyla vakıftır. Ona bu hususiyetleri yerleştiren zaten Allah'tır. Ama insana, bu isteklerine karşı koyma kabiliyeti de vermiştir.¹³³

Sâd sûresi 26. ayetin devamında, adaletten uzaklaşıp hevâ ve hevesine uyanların akıbeti de açıklanarak Kur'ân muhataplarına dersler verilmektedir. Buna göre hesap gününü unutarak adaletten uzaklaşıp hevâ ve hevese göre hükmetmek, dünyevî anlamda telâfi edilmesi güç zararlara yol açacağı gibi, uhrevî anlamda da kurtuluşu sağlayacak olan Allah'ın yolundan sapma anlamına gelecektir. Allah'ın yolundan sapmış olanlar ise ayetin ifadesiyle, “şiddetli azaba” dûçar olacaklardır.¹³⁴

Hiz. Dâvûd'un şahsında hevaya uymayı yasaklayan âyet şöyledir: “*Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz, Allah yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır.*”¹³⁵

Hiz. Dâvûd hem peygamber hem hükümdar olduğu için kelimenin her iki anlamıyla da halifedir. Burada şu noktalara da dikkat çekilmektedir: İnananlar buradan bir ders çıkarmalıdır kişi ne görevde olursa olsun hevasına uymaktan kaçmalıdır. Eğer bir yanılsa düşerse bunun karşılığının ahirette ağır olacağı Hiz. Dâvûd özelinde inananlara rabbimizin bir hatırlatmasıdır.

3.3.2. Haksızlık Etmek

Sözlükte, “Haktan ayrılmak, zulmetmek, haddi aşmak” manalarına gelen bağy, kelimesi fıkıh terimi olarak meşrû olan devlet başkanına silahla karşı koyma, isyan etme anlamında kullanılır. İfade ettiği siyasî anlamın yanı sıra “Allah'a karşı gelme, dinin çizdiği sınırları aşma” mânasında dini ahlaki bir terim olarak da

¹³² Furkân, 25/43; Câsiye, 45/23.

¹³³ Lütfullah Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1985, s. 146.

¹³⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, C. XXVI, s. 200.

¹³⁵ Sâd, 38/26.

kullanılmaktadır.¹³⁶ Konumuzla alakalı olarak birinin bir başkasına haksızlık etmesini değerlendireceğiz.

Dâvûd şöyle dedi: Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana karşı haksızlık etmiştir. Zaten aralarında ortaklık ilişkileri bulunanların çoğu birbirine haksızlık ederler; yalnız iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapmakta olanlar böyle değildir; ama onlar da o kadar az ki!" Dâvûd kendisini (böyle bir temsil ile) sınadığımızı düşündü. Bunun üzerine rabbinden kendisini bağışlamasını dileyerek secdeye kapandı ve bütünüyle O'na yöneldi.¹³⁷

Âyette, davanın taraflarından birinin iddiası özetlenirken, diğerinin savunmasına yer verilmemiştir. Muhtemelen Kur'ân, olayın ders almaya değer yönünü anlatmakla yetinmiştir. Bununla birlikte Hz. Dâvûd'un, "Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle..." şeklindeki ifadesinden, muhtemelen davalının ikrarıyla davacının iddiasının sübût bulmuş olduğu ve buna dayalı olarak da Hz. Davûd'un hükmünü verdiği anlaşılmaktadır.

Kur'ân, Hz. Dâvûd kıssasında davacıların sorunlarının kaynağı olarak onların sahip oldukları koyunlar gösterilmektedir. Hz. Dâvûd'un hükmü, sadece ve sadece mülkiyetinde bir tane koyunu dahi olsa bu koyunun, sahibinin rızası olmaksızın başkası tarafından ele geçirilmesinin yanlışlığının, dolayısıyla mülkiyet sahibi olmada temel bir prensibin beyan edilmesidir. Amaç, alışverişlerde veya ortaklıklarda, karşılıklı rızayla işlerin götürülmesi temel prensibinin vurgulanmasıdır. Mülkiyet edinmede zorla veya karşı tarafın istemediği halde sözle veya bir şekilde zor kullanarak kabul ettirilmesinin haram olduğunun açıklanmasıdır. Üstelik ayette; davacıların hem kardeş hem ortaklar oldukları da belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kıssa ile kan/nesep bağına dayalı bir ortaklık dahi olsa karşılıklı rıza ile işlerin yürütülmesinin ortaklıklarda aranan bir şart olduğu temel bir prensip olarak ortaya konulmaktadır.

Aralarında mal ilişkisi bulunanların bu tür ihtilâflara düşmelerine sık rastlandığını, ancak inanmış, erdemli ve iyi işler yapmaya kendilerini adanmış olanların böylesi anlaşmazlıklara düşmekten kendilerini koruyabileceklerini belirten ifade, ayetin bize verdiği diğer bir önemli derstir.

Hz. Dâvûd kıssasında yasaklanan tutum ve davranışlardan biri olan haksızlık durumunu anlatan bir başka ifade de "teşettüt"tür. Teşettüt," hak'tan uzaklaşmak,

¹³⁶ Ali Şafak, "Komşu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 451.

¹³⁷ Sâd, 38/ 24.

haksızlık ve zulmde bulunmak, yalanı tercih etmek demektir".¹³⁸ Davacılar, Hz. Dâvûd'a "*La tuştit*" diyerek vereceğin hükümde (haksızlık etme) hak'tan ayrılıp uzaklaşma, demişlerdi.¹³⁹ Bu bölümde iki husus dikkat çekmektedir ne yaptığımız işlemlerde ne de verdiğimiz kararlarda hakemlik, hâkimlik gibi birileri hakkında hüküm verirken haksızlıktan uzak olunması uyarısı yapılmıştır.

3.3.3. Mal Sevgisini Allah'ı Anmaya Tercih Etmek

Tefsir kaynaklarında Sâd suresi, 31-32-33 âyetlerde, oldukça farklı bir anlamlar daha verilmektedir. Bu farklı anlardan bir tanesi şu şekildedir:

"Atların arz olunması üzerine Hz. Süleymân, "Ben atlara hayra muhabbet eder gibi muhabbet ettim. Rabbimin zikrinden meşgul oldum. Hatta güneş kayboldu. Reddedin atları bana" dedikten sonra Hz. Süleymân atlara yaklaştı, ayaklarını ve boyunlarını kesti, fukaraya tasadduk etti."¹⁴⁰

"Bu âyetler başka bir yönüyle de tefsir edilmiştir. Şöyle ki: Hz. Süleymân, o atları fazlaca müşahede altına aldığı için güneş batmış, ikindi namazını kılamamıştı. Bundan üzüntü duyduğu için o atları getirtmiş, onların boyunlarını, bacaklarını kestirmiş, etleri onlarca helal olduğu için fakirlere dağıtılmıştır. Diğer bir görüşe göre de güneşin tekrar iadesini meleklerden istemiş, güneş bir harika olarak iade edilince Hz. Süleymân ikindi namazını kılmış ve atları bir sadaka olmak üzere kesip dağıtmıştır. Fakat bu rivayetler, zayıf görülmektedir. En doğrusunu Allah bilir."¹⁴¹

Zayıf görülen bu ikinci rivayetler üzerinden de ders çıkaracak olursak, Kur'an muhatapları mal sevgisinde dengeli olmalı mal sevgisini Allah sevgisinin önüne geçirmemeli ve hata yaparsa tövbesi günahın verdiği zararı telafi cinsinden olmalıdır diyebiliriz.

3.3.4. Yönetim ve İdarecilikte Dikkat Etmemek

Hz. Süleymân; Belkis kıssasında, kraliçenin ifadesiyle sanki mutlak krallık hoş görülmemekte adeta yasaklanmaktadır. Kendisi bir kraliçe olmasına rağmen şûra prensibini işletmiştir. İdareciler halka zarar verecek kararlar alırken iyi düşünmelidirler. İdareciler özellikle felakete yol açabilecek kararlar alırken halklarının akıbetlerini çok iyi düşünmelidirler. Sadece kendi gururlarını zedelemek

¹³⁸ Bilmen, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi Ve Tefsiri*, C. VI, s. 3028.

¹³⁹ Sâd, 38/22.

¹⁴⁰ Konyalı Mehmed Vehbi, *Büyük Kur'an Tefsiri*, C. II, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2012, s. 4794.

¹⁴¹ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi Ve Tefsiri*, C. VI, s. 3036.

için halklarını felakete sürükleyecek tercihlerden uzak durmalıdırlar. Sebe’ kraliçesinin Hz. Süleymân’ın teklifini değerlendirirken meclisinde yaptığı konuşma ilginçtir¹⁴² Başarılı idareciler, başarılarının personelleri sayesinde mümkün olduğunun bilincindedirler. Başarılı bir idareci ulaşılan başarı ve muvaffakiyetlerin şeref payını sadece nefesine hasretmez, personeline de pay eder. Böylesi daha fazla şevk ve gayret doğurur, bağlılığı artırır. Kraliçenin mecliste yaptığı konuşmada, “*Ben sizin görüşünüzü almadan hiçbir işi kesin sonuca bağlamam.*” demiştir.”¹⁴³ Kraliçe sözünü şöyle sürdürdü: “*Krallar bir ülkeye girdiler mi oranın altını üstüne getirirler ve halkının ulularını aşağılanmış duruma düşürürler. Bunlar da öyle yapacaklardır.*”¹⁴⁴ Kraliçenin ifadesiyle mutlak monarşi ve savaş hoş görülmemekte, dolayısıyla yasaklanan tutum ve davranışlardan sayabiliriz.

3.3.5. Sihir Yapmak

Sözlükte; “Bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek, aldatmak, oyalamak; birinin ilgisini çekmek, gönlünü çelmek” mânalarında masdar olan sihr kelimesi “hile, aldatma; sebebi gizli kalan iş” anlamlarında isim olarak da kullanılmaktadır.¹⁴⁵

Kur’ân-ı Kerim’de Hz. Süleymân’ın adının geçtiği yerlerden birisi şu ayettir. “*Süleymân’ın hükümrânlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleymân (büyü yaparak) küfre girmedir. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil’deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, “Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme” demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah’ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi!*”¹⁴⁶

Bu âyet Hz. Süleymân’ın, Yahudilerin iddia ettiği gibi sihirle uğraşan biri olmadığını açıklıyor ve sihirle uğraşmayı da yasaklıyor. Müfessirler bu ayetin sihir

¹⁴² Neml, 27/32-34.

¹⁴³ Neml, 27/32.

¹⁴⁴ Neml, 27/ 34.

¹⁴⁵ İlyas Çelebi, “Sihir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 170.

¹⁴⁶ Bakara, 2/102.

öğretme ve öğrenmenin sakıncalarını vurguladığı konusunda hemfikirdirler. Âyet hem sihri hem de onu öğrenen ya da öğreten kimseleri kötülüyor. Yine âyet Yahudilerin Hz. Süleymân hakkında ileri sürdükleri iddiaları da yıkmak istiyor. Sihrin Allah'ın gücü devreye girmeden tek başına bir fonksiyonu yoktur. Ayrıca Allah sihre destek de vermez. Çünkü sihir pis bir iştir, uzak durmak gerekir.

SONUÇ

“Kur’ân’da Hz. Dâvûd Ve Hz. Süleymân Kıssalarının Değerler Eğitimi Açısından Tahlili” konusunun araştırıldığı bu Yüksek Lisans Tezinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Kur’ân kıssaları tarihin bir döneminde yaşanmış gerçekliklerdir.
- Kur’ân kıssalarının kendine özgü bir anlatım tarzı vardır.
- Kur’ân kıssalarının amaçları ibret vermek, Kur’ân’ın vahiy ürünü olduğunu ispatlamak, peygamberlerin misyon birlikteliğini vurgulamak, Hz. Muhammed’in peygamberliğini ispatlamak, Hz. Muhammed’i moral ve motivasyon açısından desteklemek, insanları şeytandan sakındırmaktır.
- Kur’ân’da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssaları üzerinde önemle durulan kıssalardandır.
- Kur’ân’da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarında vurgulanan pek çok değer söz konusudur. Bu bağlamda ilgili kıssalarda ele alınan değerler adâletli olmak, şükretmek, tevbe etmek, çalışmak ve başarılı olmak, itidal sahibi olmak, ilim sahibi olmak, mütevazı olmak, mal-mülk sevgisi konusunda dikkatli davranmak, yetenekleriyle insanlara hizmet etmek, ortaklık ve alışverişte dikkat etmek, karar vermede aceleci davranmamak ve sabırlı olmaktır.
- Kur’ân’da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssalarında yasaklanan tutum ve davranışlar da mevcuttur. Bu çerçevede söz konusu kıssalarda heva ve heves peşinde koşmak, haksızlık etmek, mal sevgisini Yüce Allah’ı anmaya tercih etmek, yönetim ve idarecilikte dikkat etmemek, sihir yapmak gibi tutum ve davranışlar yasaklanmaktadır.

Hulasa başta Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân Kıssaları başta gelmek üzere bütün Kur’ân kıssalarında insanlık ailesi için nice ibretler vardır. İşte Kur’ân, aktardığı kıssalar aracılığıyla insanların tarihte yaşanmış gerçek olaylardan ve bu olayların sonuçlarından kendileri için dersler çıkarmalarını ve bu doğrultuda benzer yanlışları yapmamalarını sağlamak istemektedir. Zira benzer sebeplerin benzer sonuçlar doğurduğu/doğuracağı tarihî bir vakıadır.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERÎM

- ‘ADEVÎ, Muhammed Hayr Mahmûd, *Me‘âlimu’l-Kıssa fi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’l-‘Adevî, Ürdün 1988.
- ABDÜLBAKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu‘cemu’l-Müfehras li Elfâzı’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’l-Hadîs, Kahire 2001.
- AKBAŞ, Oktay, “Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6/16, 2008, ss. 9-27.
- ALTUNTAŞ, Halil ve Şahin, Muzaffer, *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- ASLAN, Recep, “İstişarenin Önemi ve Hz. Peygamber’in Uygulamalarından Örnekler”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1, 2014, ss. 223-241.
- ATİK, Bilal, *Kral ve Peygamber Olarak Dâvûd ve Süleymân Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- BAYRAKLI, Bayraktar, “Kur’ân-ı Kerîm’de Öğretim Kavramı ve Vahiy”, *Diyanet İlmi Dergi*, 27/4, 1998, ss. 153-174.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2007.
- BEYDÂVÎ, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envarü’t Tenzil ve Esrârül Tev’îl*, C. II, Dâr Sadr, Beyrut ty.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi Ve Tefsiri*, 8 Cilt, Bilmen Yayınları, İstanbul 1963.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, 8 Cilt, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- CEBECİ, Lütfullah, *Kur’ân’da Şer Problemi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1985.
- CİRİT, Hasan, “Kussâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, ss. 463-465.

- ÇINAR, Safi, *Kur'ân-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Davut Anlatımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2014.
- DİLMAÇ, Bülent ve Ulusoy, Kadir, *Değerler Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara 2012.
- DÜZGÜN, Selahattin, *Çağdaş Çocuk Yazını*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.
- FATİŞ, Emrullah, “Meleklerin Masumiyeti Bağlamında Harut Ve Marut Problemi”, *Bilimname Dergisi*, 24, 2013, ss. 135-152.
- GÜNDÜZ, Mevlüt, “Kur'ân-ı Kerim Fihristinin Değer Odaklı Analizi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16/35, 2018, ss. 141-158.
- GÜNDÜZ, Şinasi, *Din Ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, İstanbul 1998.
- GÜRLER, Aydın, *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2014.
- HALEFULLAH, M. Ahmet, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- HALİDİ, Abdulfettah, *Ma'a Kısasi's-Sâbikîn fi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kalem, Dimaşk 2007.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Dâvûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 21-24.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Süleymân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, ss. 56-60.
- ISFEHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed Râğıb, *el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ty.
- IŞIK, Şemsettin, “Hz. Süleymân Kısası'nın Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'teki Benzer Yönleri ve Tahlili”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015/4, 4/8, ss. 226-243.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem el-Mısırî, *Lisânü'l-'Arab*, 12 Cilt, Dâr Sâdır, Beyrut 2003.
- KARA, Mustafa, “Havf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, ss. 528-531.

- KARA, Mustafa, *Bireysel ve Toplumsal Açıdan Kur'ân Kıssaları*, Üniversite Yayınları, Samsun 2018.
- KARAGÖZ, İsmail, “Şükür”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 543.
- KARAMAN, Hayrettin, vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri*, 5 Cilt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- KAYA, Ozan, *Toplum Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Cem Yayınları, İstanbul 1995.
- KILIÇ, Sadık, *Kur'ân'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınları, Konya 1984.
- KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2010.
- KUTUB, Seyyid, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, Beyrut 1966.
- MUTÇALI, Serdar, *Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 2012.
- OKUMUŞLAR, Muhiddin, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2006, ss. 237-252.
- ÖZSOY, Ömer ve GÜLER, İlhami, *Konularına Göre Sistemik Kur'ân Fihristi*, Fecr Yayınları, Ankara 1996.
- PAÇACI, İbrahim, “Mülk”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 493.
- POLATER, Kadir, “Kur'ân e Kitab-ı Mukaddes'e Göre Yusuf Kıssası”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7/3, 2007, ss. 9-50.
- RAHMAN, Fazlur, *Ana Konularıyla Kur'ân*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2007.
- RÂZÎ, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 32 Cilt, yy., Beyrut ty.
- SERT, H. Emin, *Kur'ân'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, Bilge Yayınları, İstanbul 2004.
- SİDDİKİ, Mazharuddin, *Kur'ân'da Tarih Kavramı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1990.
- ŞAFAK, Ali, “Komşu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, ss. 158-159.
- ŞENGÜL, İdris, *Kur'ân Kıssaları Üzerine*, Işık Yayınları, İzmir 1995.

- ŞİMŞEK, M. Sait, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, Kardelen Yayınları, Konya 2013.
- TABERİ, Muhammed b. Cerir, *Câmi' u'l-Beyân an Te'vili'l-Âyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 2005.
- TOPALOĞLU, Bekir, “Tevbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XLI, ss. 279-283.
- UĞUR, Mücteba, “Vaaz, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18, 1986, ss. 291-326.
- ULUDAĞ, Süleymân, “Halife”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XV, İstanbul 2003 s. 299-300.
- VEHBİ, Konyalı Mehmed, *Büyük Kur'ân Tefsiri*, 3 Cilt, Üçdal Neşriyat, İstanbul 2012.
- YAZICI, Hüseyin, “Hikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss. 479-485.
- YAZIR, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 10 Cilt, Azim Dağıtım, İstanbul 1992.
- YILMAZ, Macit, “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'ân Kıssaları ve Kullanılışı”, *İslami İlimler Dergisi*, 9/1, 2014, ss. 137-154.
- YÜCETÜRK, Orhan Seyfi, “Belkıs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44 Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 420-421.
- ZUHAYLİ, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Münir*, Hamdi Arslan, vd. (Çev.), Bilimevi Yayınları, İstanbul 2003.

ÖZ GEÇMİŞ

Şaban KAYA 01.01.1985 tarihinde Tirebolu’da doğdu. Gümüşhane İmam Hatip Lisesi’ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 2012 yılında mezun oldu. 2016 yılında OMÜ SBE İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına kaydoldu. 2014 yılından bu yana Giresun Tirebolu İlçe Müftülüğünde murakıp olarak görev yapmaktadır.

İletişim Bilgileri

E mail: s.kaya23@hotmail.com

Telefon: 0 530 031 93 77